

Uchwała Nr 16/2021
Rady Dyscypliny Nauk o Komunikacji Społecznej i Mediach UKSW
z dnia 19 kwietnia 2021 r.
w sprawie postulatu uzupełnienia opisu dyscypliny nauk o komunikacji społecznej i mediach o teologię mediów i komunikacji

Na podstawie § 36 ust. 1 pkt.1 lit a, d, f Statutu UKSW Rada Dyscypliny Nauk o Komunikacji Społecznej i Mediach UKSW postanawia, co następuje:

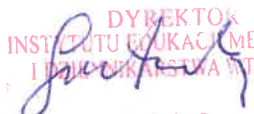
§ 1

Rada Dyscypliny Naukowej Nauk o Komunikacji Społecznej i Mediach Instytutu Edukacji Medialnej i Dziennikarstwa na Wydziale Teologicznym UKSW w Warszawie popiera uzupełnienie opisu dyscypliny nauk o komunikacji społecznej i mediach o teologię mediów i komunikacji. Uzasadnienie zawarte jest w broszurze *Teologia mediów i komunikacji - dopełnienie opisu nauk o komunikacji społecznej i mediach* stanowiącej załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2

Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Przewodniczący Rady Dyscypliny Nauk o Komunikacji Społecznej i Mediach

DYREKTOR
INSTYTUTU EDUKACJI MEDIALNEJ
I DZIENNIKARSTWA UKSW

prof. UKSW dr hab. Grzegorz Łęcki

Załącznik nr 1 do uchwały Nr 16/2021 RDNokSiM

Teologia mediów i komunikacji - dopełnienie opisu nauk o komunikacji społecznej i mediach

Postulat

Pracowników oraz Rady Dyscypliny Nauki o Komunikacji Społecznej i Mediach
Instytutu Edukacji Medialnej i Dziennikarstwa
na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

Ks. prof. UKSW dr hab. Krzysztof Marcyński SAC

Naszym postulatem jest uzupełnienie opisu nauk o komunikacji społecznej i mediach o teologię mediów i komunikacji (dawniej: teologię środków społecznego przekazu). Jej uwzględnienie w opisie nauk o komunikacji społecznej i mediach wnosi do nich nową perspektywę badawczą, a także zwiększa szansę dla teologii mediów i komunikacji w jej rozwoju badawczym w obszarze nauk społecznych. Jednocześnie daje nowe możliwości podejmowania problemów badawczych istotnych dla teologii mediów i komunikacji: większej naukowej samodzielności, kształcenia doktorantów, pozyskiwania środków na badania naukowe dotyczące jej teorii i praktyki.

I. Opis: specyfika teologii mediów i komunikacji

Teologia mediów i komunikacji jest nauką głównie o komunikacji medialno-religijnej. Religijność i doświadczenie religijne człowieka to jedne z podstawowych uwarunkowań kształcenia jego postaw badanych w obszarze nauk społecznych. Stąd też ważne jest, aby te zagadnienia analizować także w ramach nauk o komunikacji społecznej i mediach. Mają one bowiem silne powiązanie z komunikacją społeczną i zawartością mediów. Komunikacja medialno-religijna to rodzaj komunikacji społecznej, który odnosi się do indywidualnego, zbiorowego (wspólnotowego) oraz instytucjonalnego wymiaru życia człowieka. Mając na uwadze multigenetyczność nauk o komunikacji społecznej i mediach (Hofman 2015¹), w analizie różnych płaszczyzn komunikacji społecznej, warto wziąć pod uwagę także komunikację medialno-religijną badaną w ramach teologii mediów i komunikacji w perspektywie nauk społecznych.

- Głównym celem teologii mediów i komunikacji jest:
  - analiza i ocena przekazu mediów oraz procesu komunikacji w kontekście religii, religijności oraz doświadczenia religijnego: indywidualnego, społecznego lub instytucjonalnego;

---

¹ I. Hofman, *Multigenetyczność dziennikarstwa w nauce i dydaktyce*, „Roczniki Nauk Społecznych” 3 (2015), s. 113-124.

- poznawanie komunikacji medialno-religijnej z perspektywy nauk teologicznych, ale także społecznych (w ramach nauk o komunikacji społecznej i mediach).
- Teologia mediów i komunikacji obejmuje dwa uzupełniające się aspekty:
- ludzkie doświadczenie komunikacji i mediów,
  - religijne doświadczenie komunikacji i mediów.

Te dwa aspekty teologii mediów i komunikacji wyznaczają jej określone obszary badawcze, problemy badawcze, pojęcia, metody oraz instrumentarium badawcze, a także trendy w edukacji dziennikarskiej.

II. Obszary badawcze

Studia nad teologią mediów i komunikacji w ramach nauk o komunikacji społecznej i mediach obejmują szeroki zakres badań. Kluczowe obszary badawcze to:

- Komunikacja medialno-religijna
- Religijność w mediach
- Komunikacja religii w mediach
- Komunikacja medialno-kulturowa i artystyczna
- Społeczna odpowiedzialność mediów i komunikacji
- Godność człowieka w komunikacji i przekazie medialnym
- Natura mediów a przekaz religijny
- Teologia ekologii mediów
- Komunikacja przywódców religijnych
- Komunikacja – wspólnota – społeczność – religijność
- Wartości w przestrzeni medialnej
- Język religijny w mediach
- Retoryka religii
- Teologia wizualna
- Doświadczenie religijne w komunikacji
- Perswazja i manipulacja w języku religijnym
- Edukacja medialna w instytucjach religijnych
- Zarządzanie mediami wyznaniowymi
- PR w instytucjach wyznaniowych
- Reklama religijna
- Religia online/praktyki religijne online
- Big data w przekazie religijnym
- Nowe media w instytucjach wyznaniowych
- Film w komunikacji medialno-religijnej
- Kultura w komunikacji medialno-religijnej
- Kultura żywego słowa w przekazie religijnym
- Komunikacja organizacyjna instytucji religijnych
- Wizerunek instytucji i liderów religijnych
- Prasoznawstwo religijne
- Polityka informacyjna Kościoła

- Antropologiczne i etyczne uwarunkowania komunikacji
- Symbole religijne w mediach
- Komunikacja medialno-religijna: w sztuce, muzyce, literaturze, teatrze, filmie
- Strategie komunikacji religijnej
- Transmisja mszy świętej
- Kościół online/Kościół offline
- Streaming wydarzeń religijnych
- Zrównoważony rozwój mediów.

III. Kierunki nauczania w obszarze teologii mediów i komunikacji

- Dziennikarstwo i komunikacja społeczna na Wydziale Teologicznym UKSW (jako jedyne takie w Polsce i na świecie)
- Komunikacja medialno-kulturowa
- Dziennikarstwo religijne
- Zarządzanie komunikacją medialno-religijną
- Kształcenie ekspertów, mówców, liderów, specjalistów PR, dziennikarzy z zakresu komunikacji medialno-religijnej
- Kształcenie kadry naukowej z teologii mediów i komunikacji

IV. Podstawy instytucjonalne i badawcze

4.1. Ośrodki naukowo-dydaktyczne teologii mediów i komunikacji:

- Instytut Edukacji Medialnej i Dziennikarstwa
Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie
(szczególnie: Katedra Teologii Środków Społecznego Przekazu i Edukacji Medialnej),
- Katolicki Uniwersytet Lubelski im. Jana Pawła II,
- Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie,
- Akademia Katolicka w Warszawie,
- Akademia Ignatianum w Krakowie,
- Wydział Teologiczny Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu,
- Wydział Teologiczny Uniwersytetu Szczecińskiego,
- Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu.

4.2. Sekcja w PTKS:

- Sekcja Komunikacji Religijnej

4.3. Czasopisma naukowe:

- Kwartalnik naukowy „Kultura – Media – Teologia” (www.kmt.uksw.edu.pl) – 40 pkt. MEiN

4.4. Konferencje naukowe

- „25-lecie studiów dziennikarskich na Wydziale Teologicznym UKSW”, 25.10.2017 (pierwszy w Polsce panel nt. teologii mediów i komunikacji w naukach o komunikacji społecznej i mediach z udziałem: dr h.c. mult. Federico Lombardiego SJ, prof. dr. hab. Janusza Adamowskiego, prof. WSiZ dr hab. Andrzeja Adamskiego, prof. dr. hab. Iwony Hofman, prof. dr. hab. Teresy Sasińskiej-Klas, prof. dr. hab. Karola Klauzy, ks. prof. UPJPII dr hab. Michała Drożdża. Podczas tej konferencji – nasz Instytut jako pierwszy w Polsce – podjął w takim gronie temat teologii mediów i komunikacji w dyscyplinie nauk o komunikacji społecznej i mediach.
- Mowa nienawiści w sieci, 7 października 2015 r.,
- Stop mowie nienawiści w Sieci, 5 października 2016 r.
- Etyczne i prawne wyzwania Internetu (14 maja 2010 r.),
- Blog-o!-sfera” (9 grudnia 2010 r.),
- Wspólnota czy ekshibicjonizm? O mediach społecznościowych (7 grudnia 2011 r.),
- Wirtualne targowisko. O reklamie marketingu i promowaniu się w Internecie (5-6 grudnia 2012 r.),
- Rozrywka w przestrzeni wirtualnej (5 grudnia 2013 r.),
- Konsumpcja Internetu (10 grudnia 2014 r.),
- Edukacja medialna 2.0 (9-10 grudnia 2015 r.),
- Obywatel w Internecie (7 grudnia 2016 r.).
- Śmierć w mediach, 6-7 kwietnia 2011 r.,
- Sport w mediach, 9-10 maja 2012 r.,
- Dziecko w mediach, 8 maja 2013 r.,
- Polityka w mediach, 4-5 czerwca 2014 r.,
- Manipulacja w telewizji, prasie, reklamie, Internecie, 8 marca 2012 r.,
- Manipulacja w mediach wyzwaniem dla edukacji, 7 marca 2013 r.,
- Fakt i narracja? Manipulacja medialna historią, 13 marca 2014 r.,
- Manipulacja – media – Kościół, 26 marca 2015 r.

4.5. Stowarzyszenia naukowe, do których należą badacze z ośrodka IEMiD (m.in.)

- PTKS – Polskie Towarzystwo Komunikacji Społecznej
- ECREA – European Communication Research and Education Association
- ET – European Society for Catholic Theology
- IARJ – The International Association of Religion Journalists: Washington, DC, US

4.6. Wybrane publikacje pracowników Instytutu Edukacji Medialnej i Dziennikarstwa – zob. załącznik A.

V. Tradycja i historia badawcza teologii mediów i komunikacji w Polsce

Etap 1: Prowadzenie badań w zakresie teologii mediów i komunikacji w obszarze nauk teologicznych

Prace badawcze nad teologią mediów i komunikacji w Polsce mają swój początek w naukach teologicznych. I tego rodzaju badania do dziś przez wielu są prowadzone. Mają one już długą tradycję – 25 maja 1992 roku Senat Akademii Teologii Katolickiej (ATK) zaaprobował

powołanie nowej specjalności: teologii środków społecznego przekazu. To wydarzenie zapoczątkowało naukę i kształcenie w tym zakresie.

W obszarze nauk teologicznych teologia mediów i komunikacji jest rozumiana następująco:

- Prof. dr hab. Karol Klauza: używał terminu „massmediologia teologiczna”, która oznacza „teologiczny namysł nad komunikowaniem masowym”².
- Dr hab. Grzegorz Łęcicki, prof. UKSW teologię mediów i komunikacji rozumie jako refleksję teologiczną dotyczącą środków społecznego przekazu³.
- Ks. dr Andrzej Jeż używa pojęcia „teologia komunikacji” i rozumie je jako refleksję teologiczną nad komunikacją międzyludzką⁴.
- Prof. dr hab. Tomasz Goban-Klas zaznacza, że teologia mediów skupia się na „teologicznym aspekcie powstawania, istnienia, funkcjonowania, a także wartości mediów”⁵.

Teologia mediów i komunikacji na gruncie polskim zaczęła wyodrębniać się za sprawą pogłębionych analiz i badań naukowych prowadzonych początkowo tylko na Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie, a następnie także w innych ośrodkach – Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie, Wydziale Teologicznym Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Papieskim Wydziale Teologicznym w Warszawie i Papieskim Fakultecie Teologicznym we Wrocławiu⁶.

Podstawy teologii mediów i komunikacji w obszarze nauk teologicznych nakreślił ks. prof. dr hab. Antoni Lewek – twórca pierwszych w Polsce studiów teologiczno-dziennikarskich (1992, ATK) oraz Instytutu Edukacji Medialnej i Dziennikarstwa (2002, UKSW)⁷. Inicjatorów teologii mediów i komunikacji na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie było jednak kilku, o czym pisał ks. prof. Lewek w książce pt. „Podstawy edukacji medialnej i dziennikarskiej”⁸. Wśród nich wymienia on prof. dr hab. Jerzego Olędzkiego (wówczas z Instytutu Dziennikarstwa Uniwersytetu Warszawskiego) i ks. bp. dr. Jana Chrapka. Początków teologii mediów i komunikacji badanej w obszarze nauk teologicznych należy szukać także w książce napisanej przez ks. dr hab. Leszka Kuca (pod jego kierunkiem w 1970 roku pisał pracę magisterską ks. prof. Lewek) pt. *Krótki traktat o teologii komunikacji*⁹.

Do krzewicieli idei teologii mediów i komunikacji w pierwszej fazie, a więc w latach 90-tych XX wieku zaliczyć można wszystkich tych, którzy godzili się wówczas promować prace dyplomowe i naukowe rozprawy w zakresie nauk o komunikacji społecznej i mediach na Wydziałach Teologicznych UKSW i KUL¹⁰. Przykładowo już w 1996 roku została napisana

² K. Klauza, *Wnioski z „Aetatis novae”*, w: *Mediokracja w Polsce*, red. I. Skubiś, Częstochowa 2008, s. 72. Karol Klauza współczesne komunikowanie postrzega jako zagadnienie badawcze dla teologii moralnej, katechetyki, teologii pastoralnej, teologii duchowości, teologii biblijnej. Zob. K. Klauza, *Polska teologia komunikowania społecznego...*, dz. cyt., ss. 259-265; zob. także: R. B. Bonnot, *Communication theology: some basics*, „Catholic International” 4 (2001), s. 25-27.

³ *Czym jest teologia mediów? Sonda naukowa*, „Kultura-Media-Teologia” 20 (2015), s. 26.

⁴ A. Jeż, *Jezus Chrystus w kontekście ludzkiej komunikacji*, Tarnów 2002, s. 169-171.

⁵ *Czym jest teologia mediów? Sonda naukowa...*, art. cyt., s. 29.

⁶ A. Lewek, *Podstawy edukacji medialnej i dziennikarskiej*, Warszawa 2003.

⁷ K. Marcyński, *Inicjator studiów dziennikarskich w ATK/UKSW*, w: *Media na przełomie. Dziennikarstwo, kaznodziejstwo, edukacja medialna*, red. K. Marcyński, J. Szaniawski, J. Twardy, Warszawa 2011, s. 86-110.

⁸ Tamże.

⁹ L. Kuc, *Krótki traktat o teologii komunikacji*, Leszno 1997.

¹⁰ Pełną listę prac dyplomowych powstałych w latach 1990-2002 na Wydziale Teologicznym ATK (i później UKSW) badających media i dziennikarstwo, teologię mediów i komunikacji, oddziaływanie mediów, relację nadawcy i odbiorcy je sporządził ks. prof. dr hab. Lewek. Zob. A. Lewek, *Podstawy edukacji medialnej i dziennikarskiej*, Warszawa 2003, s. 195-233.

praca magisterka pod kierunkiem ks. prof. dr hab. Józefa Krasieńskiego: M. Mendyk, *Wybrane elementy struktury osobowości, do których apeluje reklama w polskiej telewizji (1992-1994)*, zaś dwa lata wcześniej ks. prof. dr hab. Jerzy Pikulik wypromował pracę: R. Kuzia, *Wpływ rodziny na kształtowanie powołania kapłańskiego na podstawie materiałów zamieszczonych w polskich czasopismach społeczno-religijnych (1980-1986)*.

Zainteresowanie mediami i nową ofertą edukacyjną w tym temacie na UKSW w Warszawie spowodowały wzrost liczby kandydatów na studia w Instytucie Edukacji Medialnej i Dziennikarstwa UKSW w Warszawie. Po śmierci ks. prof. dr hab. Antoniego Lewka pracę nad rozwojem badawczym dyscypliny kontynuował dr Andrzej Adamski (2010-2016), wzbogacając także ofertę edukacyjną poprzez uruchamianie nowych kierunków i specjalności studiów. Rozwój Instytutu przyczynił się jednocześnie do wzrostu znaczenia samej teologii mediów i komunikacji w Polsce.

Po 25 latach istnienia Instytutu Edukacji Medialnej UKSW w Warszawie – w historii Instytutu i kierunków jego badań – na nowo wybrzmiało nazwisko prof. dr hab. Jerzego Ołędzkiego. Jako jeden z kluczowych przedstawicieli nauk o komunikacji społecznej i mediach w Polsce w latach 2016-2018 pełnił funkcję dyrektora Instytutu Edukacji Medialnej UKSW w Warszawie. Dało to początek nowemu kierunkowi badań w Instytucie. W tamtym właśnie czasie wyraźnie wyodrębniły się trzy dominujące kierunki badań w Instytucie (aktualne do dziś):

1. Teologia mediów i komunikacji badana w obszarze nauk teologicznych;
2. Teologia mediów i komunikacji badana w obszarze nauk społecznych (w dyscyplinie nauk o komunikacji społecznej i mediach);
3. Nauki o komunikacji społecznej i mediach w obszarze nauk społecznych.

Temu powyższemu podziałowi odpowiada dorobek poszczególnych pracowników. W tamtym także okresie Instytut Edukacji Medialnej UKSW w Warszawie zaczął bardziej umacniać się w badaniach z nauk społecznych w obszarze nauk o komunikacji społecznej i mediach, zdobywając m.in. stopnie doktora habilitowanego z tej dyscypliny (na Uniwersytecie Warszawskim): 2 pracowników.

Obecnie dyrektorem jest teolog mediów i komunikacji, prof. UKSW dr hab. Grzegorz Łęcicki, który podjął decyzję o staraniach formalnego włączenia teologii mediów i komunikacji do opisu nauk o komunikacji społecznej i mediach. Mając na uwadze badania pracowników w zakresie nauk o komunikacji społecznej i mediach, kontynuuje rozwój medioznawstwa w Instytucie Edukacji Medialnej UKSW w Warszawie. W tym też czasie w Instytucie kolejne dwie osoby zdobyły stopień z nauk o komunikacji społecznej i mediach (na Uniwersytecie Warszawskim i Uniwersytecie Marii Curie Skłodowskiej w Lublinie).

W Polsce istnieją także inne ośrodki uniwersyteckie, które prowadzą badania z zakresu teologii mediów i komunikacji w obszarze nauk teologicznych. Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie posiada odrębną Katedrę Duchowości Mediów i Relacji Społecznych (znamienne jest to, że umiejscowiona jest ona na Wydziale Nauk Społecznych w Instytucie Dziennikarstwa i Komunikacji Społecznej UPJP2)¹¹. W Katolickim Uniwersytecie Lubelskim badania z teologii mediów i komunikacji prowadzone są w ramach Katedry Współczesnych Form Przekazu Wiary w Instytucie Teologii Pastoralnej i Katechetyki. Coraz więcej ośrodków naukowych wprowadza w kształcenie teologiczne przedmioty odwołujące się do teologii

¹¹ Przykład krakowskiego środowiska teologów mediów i komunikacji jest szczególny, ponieważ bardzo wyraźnie ukazuje to, że teologię mediów i komunikacji można badać także z perspektywy nauk społecznych. Ikona tego nurtu jest osoba i działalność ks. prof. dr hab. Michała Drożdża, dziekana Wydziału Nauk Społecznych UPJP2, jednego z pierwszych w Polsce profesorów zwyczajnych z dziedziny nauk społecznych w dyscyplinie nauk o komunikacji społecznej i mediach (tytuł profesora uzyskał w 2020 roku).

mediów i komunikacji lub dotyczące wykorzystania nowych środków przekazu w duszpasterstwie, co ma miejsce np. w Uniwersytecie Śląskim na specjalności teologii pastoralnej. Występuje również wzrost zainteresowania pedagogiką mediów oraz medioznawstwem, które odwołują się do teologii.

Etap 2: Prowadzenie badań w zakresie teologii mediów i komunikacji w obszarze nauk społecznych (nauki o komunikacji społecznej i mediach)

Powołanie nowej dyscypliny nauk o komunikacji społecznej i mediach 20 września 2018 r. (Dz.U. z 2018r. poz. 1818) miało wpływ na kierunki badawcze w wielu polskich ośrodkach naukowych, także w Instytucie Edukacji Medialnej i Dziennikarstwa UKSW w Warszawie. Włączenie teologii mediów i komunikacji do opisu nauk o komunikacji społecznej i mediach mogłoby otworzyć nowe możliwości i kierunki badań w jej obszarze. Teologia mediów i komunikacji mogłaby być badana nie tylko już w obszarze nauk teologicznych, ale także nauk społecznych. Starając się o przypisanie teologii mediów i komunikacji do nauk o komunikacji społecznej i mediach, kierujemy się następującymi przesłankami:

- Pracownicy Instytutu Edukacji Medialnej i Dziennikarstwa prowadzą badania na temat teologii mediów i komunikacji w ramach nauk społecznych (nauki o komunikacji społecznej i mediach) – zob. załącznik A.
- Prace dyplomowe powstałe w Instytucie na poziomie prac licencjackich, magisterskich i doktorskich mają charakter badawczy, z zastosowaniem warsztatu badacza nauk społecznych.
- W zachodnim medioznawstwie już w latach 60-70. XX wieku interesowano się komunikacją medialno-religijną (np. M. McLuhan, W. Ong). Udział medioznawców w kształtowaniu komunikacji religijnej jest bardzo znaczący (w wymiarze praktycznym i teoretycznym: naukowym i eksperckim). Papież Jan XXIII zaprosił Marshalla McLuhana do współpracy, powołując go do Papieskiej Komisji ds. Kina, Radia i Telewizji, aby pomógł on w przygotowaniu materiałów o tematyce medialnej na Sobór Watykański II. Następnie, w 1973 roku, Papież Paweł VI powołał go do Papieskiej Komisji ds. Środków Społecznego Przekazu, aby pomógł przy realizacji postanowień dokumentów Soboru Watykańskiego II¹².
- Tematyka teologii mediów i komunikacji obecna jest również w pracach badawczych naukowców z Media Ecology Association (skupiające badaczy z najbardziej wiodących amerykańskich ośrodków; <https://www.media-ecology.org/>). Przykładem badacza z MEA, łączącego medioznawstwo z naukami teologicznymi i społecznymi jest Paul Soukup z Santa Clara University¹³. Ten znany ekolog mediów oraz teolog mediów i komunikacji odpowiedział ostatnio na zaproszenie Instytutu Edukacji Medialnej i Dziennikarstwa UKSW w Warszawie do napisania artykułu naukowego na temat tożsamości naukowej i badawczej teologii mediów i komunikacji w kwartalniku Instytutu: „Kultura – Media – Teologia”: Paul A. Soukup, *Some past*

¹² L. Šulcienė, *Has Marshall McLuhan's Media Theory Influenced the Formation of the Catholic Church's Approach to Public Communication?*, „Soter” 69 (2019), s. 47-65.

¹³ Wykaz dorobku z teologii mediów i komunikacji: <https://www.scu.edu/cas/communication/faculty/paul-soukup-sj/>

meetings of communication, theology, and media theology, „Kultura – Media – Teologia” 3 (2019), s. 25-46.

- Komunikacja medialno-religijna jest przedmiotem badań w zakresie nauk społecznych w wielu znaczących, światowych ośrodkach badawczych. Są to m.in. następujące:
  - Center for Media, Religion and Culture, University of Colorado Boulder¹⁴,
  - New York University Center for Religion and Media¹⁵,
  - Centre for Theology and Public Issues, University of Edinburgh¹⁶,
  - Studies & Lecturer in Religion, University of Hull¹⁷,
  - Communication Department na Santa Clara University¹⁸,
  - Media Studies and Religious Studies na University of Colorado at Boulder¹⁹,
  - Facoltà di Comunicazione Sociale Istituzionale - Pontificia Università della Santa Croce²⁰.

- Metodologia nauk społecznych stanowi niezwykle ważny element w rozwoju badań teologii mediów i komunikacji. Już od wielu lat badacze teologii mediów i komunikacji, także z Instytutu Edukacji Medialnej i Dziennikarstwa UKSW w Warszawie używają warsztatu badacza z nauk o komunikacji społecznej i mediach do większego poznania i badania komunikacji medialno-religijnej.

Podsumowanie

¹⁴ <https://www.colorado.edu/cmrc/contact-us>

¹⁵ <https://wp.nyu.edu/crm/>

¹⁶ Tu zob. m.in. prace Jolyona Mitchella: *Media Violence and Christian Ethics*, Cambridge University Press 2007; *The Religion and Film Reader*, London and New York 2007; *Mediating Religion: Conversations in Media, Religion and Culture*, London 2003; *Visually Speaking: Radio and the Renaissance of Preaching*, Edinburgh 1999.

¹⁷ Tu m.in. tematykę tę podejmuje Alexander Darius Ornella: *Das vernetzte Subjekt. Eine theologische Annäherung an das Verständnis von Subjektivität unter den Bedingungen der Informations- und Kommunikationstechnologien*, Vienna 2010; oraz: (wsp.) Knauss Stefanie, *Reconfigurations. Interdisciplinary Perspectives on Religion in a Post-Secular Society*, Vienna: 2007.

¹⁸ M.in.: P.A. Soukup, (wsp.) Hodgson Robert, *Fidelity and Translation: Communicating the Bible in New Media*, Chicago 1999; *Media, Culture, and Catholicism*, Kansas City: 1996; (wsp.) Rossi Phillip, *Mass Media and the Moral Imagination*, Kansas City: 1994.

¹⁹ Zob prace m.in.: Stewarta M. Hoovera: (wsp.) Emerich Monica, *Media, Spiritualities, and Social Change*, London 2010; (wsp.) Kaneva Nadia, *Fundamentalisms and the Media*, London 2008; *Religion in the Media Age*, London 2006; (wsp.) Schofield Clark Lynn, *Practicing Religion in the Age of the Media: Explorations in Media, Religion, and Culture*, New York 2002; *Religion in the News: Faith and Journalism in American Public Discourse*, London 1998; (wsp.) Lundby Knut, *Rethinking Media, Religion, and Culture*, London 1997; *Mass Media Religion: The Social Sources of the Electronic*, Church Beverly Hills 1988, *The Electronic Giant: A Critique of the Telecommunications Revolution from a Christian Perspective*, Elgin, Illinois 1982.

²⁰ Prof. Marc Carroggio: (wsp.) Contreras Mora Juan Manuel, *Direzione strategica della comunicazione nella Chiesa. Nuove sfide, nuove proposte*, Roma: 2007; (wsp.) La Porte José María, *Gli uffici stampa delle diocesi e delle conferenze episcopali (Comunicazione di qualità fra Chiesa e media)*, Roma 2002; *Comunicación y deporte, Consejo Superior de Deportes, Colección investigación deportiva*, Madrid 1997; *Patrocinio deportivo. De los Juegos Olímpicos al deporte local*, Ariel Comunicación, Barcellona 1996; a także: Prof. José María La Porte: (wsp.) Carroggio Marc, *Comunicazione di qualità tra Chiesa e media. Gli uffici stampa delle diocesi e delle conferenze episcopali*, Roma: 2002; (wsp.) Contreras Mora Juan Manuel, *El plan de comunicación. La estrategia en movimiento*, Pamplona 2007.

Środowisko badawcze Instytutu Edukacji Medialnej i Dziennikarstwa UKSW w Warszawie, składając niniejszy postulat oraz uzasadnienie, wyraża jednocześnie przekonanie, iż badania w obszarze nauk o komunikacji społecznej i mediach bardzo wiele zyskałyby na formalnym włączeniu teologii mediów i komunikacji do opisu dyscypliny nauk o komunikacji społecznej i mediach. Teologia mediów i komunikacji wprowadza bowiem do badań polskich i światowych jakże społecznie ważny i aktualny obszar badawczy, jakim jest komunikacja medialno-religijna.

Ks. prof. dr hab. Witold Kawecki

Teologiczna perspektywa mediów i komunikacji

1. Teologia ma przed sobą podstawowe wyzwanie - poszukiwanie takiej formy wyrazu prawdy objawionej, która pozostając wierna Tradycji, będzie otwarta na trudny dialog z kulturą współczesną. Chodzi o to, aby była to teologia, która wychodzi do współczesnego człowieka w zrozumieniu jego niewiary. Aktualnymi zadaniami teologii, tak jak je widział Jan Paweł II w encyklice *Fides et ratio* są: z jednej strony odnawianie metodologii, z drugiej kierowanie się ku prawdzie ostatecznej przekazanej przez Objawienie, nie zatrzymując się przy tym na etapach pośrednich. Teolog winien pamiętać, że w jego pracy wyraża się „dynamika wpisana w samą wiarę”, oraz że właściwym przedmiotem jego poszukiwań jest Prawda. Współczesna teologia przedstawia się jako specyficzny rodzaj mediacji między wiarą i kulturą, w tym mediami. Teologia jawi się jako *opus fidei*, owoc wiary w Chrystusa, ale jednocześnie znaczący wyraz kultury, zwłaszcza religijnej, choć nie tylko. Ponieważ w teologii chrześcijańskiej zbiegają się ze sobą wiara i kultura, może być ona zatem widziana – i powinna – jako rodzaj specyficznej komunikacji i mediacji wiary chrześcijańskiej i kultury ludzkiej.

2. Teologia pozostaje w służbie wspólnoty ludzkiej, nie tylko kościelnej. Z tego względu współczesny teolog jest powołany do refleksji na temat kultury i do tworzenia nowego areopagu ewangelizacji medialnej. Teologia z natury rzeczy „dotyka” z jednej strony rzeczywistości epifanii, wyraża wiedzę o Najwyższym i Transcendentnym, z drugiej zaś ukazuje Boga, który czyni się widocznym, co więcej powierza się ludzkim siłom, wchodzi w kulturę, daje się zrozumieć. Teologia bez kultury zanika, zamiera w anonimowości i skostniałej abstrakcyjności. Kultura bez teologii traci to, co w niej najistotniejsze - swoje nadprzyrodzone przeznaczenie. Teologia nie może uciekać od kultury, pozostawać wobec niej w relacjach nieufności czy nawet wrogości, tym bardziej nie może uciekać od „świata mediów”.

3. Teologia (przynajmniej w swojej części), będąc wrażliwa na dokonujące się zmiany kulturowe, zawsze znajdowała sposoby na adekwatne wyzwania czasów, tworząc różne nurty teologiczne – teologii laikatu, teologii rzeczywistości ziemskiej, teologii pracy, teologii

rozwoju, teologii polityki, teologii pokoju, teologii ciała, teologii kultury i sztuki, czy wreszcie teologii mediów i komunikacji.

4. Kultura, media i teologia pozostają zatem w ścisłym związku między sobą i od niego właśnie zależy przyszłość naszej cywilizacji. Kultura i wiara powinny spotykać się i współpracować na płaszczyźnie komunikacji. Kultura sama w sobie jest komunikacją, nie tylko człowieka ze środowiskiem, ale nade wszystkim z drugim człowiekiem. „Kultura jest bowiem wymiarem relacjonistycznym i społecznym bytu ludzkiego; oświecana wiarą, wyraża także pełną komunikację człowieka z Bogiem w Chrystusie i w zetknięciu z prawdami objawionymi przez Boga łatwiej znajduje fundament dla prawd ludzkich, które działają na rzecz wspólnego dobra”²¹. Jeśli kultura jest miejscem dialogu Kościoła ze światem, to z całą pewnością media jako nośnik kultury są jego uprzywilejowanym sposobem.

5. Świat mediów to ludzki świat i nie należy się go obawiać. Media jako zwykłe środki przekazu są moralnie neutralne, ani dobre, ani złe. Od tego jak je wykorzystamy, zależy kwalifikacja moralna konsekwencji ich działania, także w przestrzeni wiary. Media, czyli różne środki komunikowania społecznego były obecne w społeczności od zawsze. Nie inaczej było w Kościele, w którym od początku stosowano pisane słowo, dialog, rozbudowaną symbolikę znaków, stosowano rozliczne obrazy i wizerunki, aranżowano wnętrza, posługiwano się dźwiękiem instrumentów muzycznych, recytowano i interpretowano słowo, dokonywano inscenizacji. To wszystko były media – pisane, słowne, dźwiękowe, obrazowe – wyrażające określone treści i usiłujące siłą właściwej sobie perswazji przekonać adresata najpierw do przyjęcia, a następnie do interioryzacji przekazywanych treści. Teologia bowiem z natury swojej jest komunikacją.

6. Kościół zawsze dostrzegał tę zdolność tworzenia wspólnoty ludzkiej przez media, dlatego od początku ich powstania niejako im towarzyszył. Tak było za pontyfikatu Piusa XII i jego znanej encykliki *Miranda prorsus* będącej „summą” przedsoborowego nauczania o mediach, tak też było na Soborze Watykańskim II - czego wyrazem był soborowy dekret *Inter mirifica* - wyrażający stosunek Kościoła do mediów. Nie inaczej było także po Soborze, gdy powołana w 1964 roku przez Pawła VI Papieska Komisja ds. Środków Społecznego Przekazu wydała 23 maja 1971 roku instrukcję duszpasterską *Communio et progressio* będącą wykładnią teologii mediów i komunikacji.. Za pontyfikatu Jana Pawła II ta sama Komisja, biorąc pod uwagę nowe uwarunkowania w rozwoju mediów wydała dokument o charakterze duszpasterskim zatytułowany *Aetatis novae* (1992). Poza tym pojawiły się i inne ważne dokumenty: *Podręcznik do kształcenia przyszłych kapłanów w sprawie środków społecznego przekazu* (1986), *Pornografia i przemoc w środkach społecznego przekazu* (1989), *Sto lat kina* (1995-1996), *Etyka w reklamie* (1997), *Kościół a Internet* (2002), czy też List apostolski Jana Pawła II *Szybki rozwój* (2005). O kulturze medialnej zwłaszcza w tzw. nowych mediach traktuje także orędzie Benedykta XVI zatytułowane *Prawda, przepowiadanie i autentyczność życia w erze cyfrowej* (2011), które poświęcone jest przede wszystkim portalom społecznościom. Papież zajął się tym zagadnieniem, gdyż nowe technologie powodują radykalną transformację kulturową. Z jednej

²¹ Jan Paweł II, *Środki społecznego przekazu pomostem pomiędzy wiarą i kulturą*. Orędzie na XVIII Dzień Środków Społecznego Przekazu (Rzym, 24 maja 1984 r.), w: „Wiara i Kultura”, Rzym 1986, s. 265.

strony otwierają one możliwości dla zdobywania wiedzy, zawierania relacji, budowania jedności, a z drugiej powodują zagrożenia poprzez manipulację, zatracenie się człowieka i otaczającego środowiska poprzez rozplynięcie się w czymś w rodzaju równoległego świata, w nadmiernym wtopieniu się w świat wirtualny.

7. Komunikacja społeczna oznacza udzielanie się, oparte na zdolności osoby do słuchania i otwarcia na innych, prowadzące do powstania wspólnoty. Możliwość powstania relacji zakłada istnienie - na poziomie socjologicznym i duchowym - wspólnoty, która staje się podstawową przestrzenią komunikacji międzypersonalnej. Komunikacja nie tylko wypływa ze wspólnoty i jest jej owocem, lecz konstytuuje ją równocześnie dzięki wzajemnym relacjom osób uczestniczących w niej. Kresem komunikacji jest tworzenie jedności na różnych poziomach komunikowania. Człowiek realizuje się w pełni przez komunikację. Najpełniejszą formą komunikacji międzypersonalnej jest przy tym komunikowanie własnej osoby poprzez autentyczne świadectwo życia, którego najdoskonalszą postacią jest dar życia składany drugiej osobie²². Teologia mediów i komunikacji w znakomity sposób wpisuje się w tworzenie komunikacji szeroko pojmowanej jako tworzenie wspólnoty.

8. Komunikacja społeczna obecna jest na różnych poziomach, dotyczy różnych sfer, a kanały komunikacyjne dotyczyć mogą przestrzeni międzyludzkiej, relacji między Kościołem i społeczeństwem, a nawet z punktu widzenia teologicznego - łączności między osobami ludzkimi i Tajemnicą Bożą. Media, choć są czymś marginalnym względem głębokiego i pierwotnego nurtu komunikacji Boga z człowiekiem oraz ludzi między sobą, odgrywać mogą istotną rolę dzięki środkom umasowienia przekazów w zbawczej komunikacji, w tym komunikatów obrazowych. Teologia komunikacji zawiera się w fakcie, że Bóg żywy w najwyższym stopniu udzielił się, zakomunikował ludziom przez tajemnicę paschalną krzyża i zmartwychwstania Jezusa. Istotą tak rozumianej komunikacji jest bezinteresowność, w której Ojciec wydaje swojego Syna na śmierć, a Syn pozwala się wydać w posłuszeństwie miłości. Komunikacja między ludźmi, aby być komunikacją prawdziwą, wymaga również bezinteresowności, przyjęcia oraz musi dokonywać się w klimacie wzajemności i wolności. Teologowie interesują się komunikacją nie tylko ze względów naukowych, lecz przede wszystkim duszpasterskich dlatego, że wiara chrześcijańska jest powszechnie przekazywalna, a teologia zawsze posługiwała się językiem komunikacji oraz stanęła u podstaw kształtowania się języka i pojęć związanych z rzeczywistością komunikacji. Kościół jest ze swej natury komunikacyjny. Jest to komunikacja, w której następuje przekazanie siebie a nie tylko komunikatu, komunikacja która staje się formą dialogu osobowego, w którym jest miejsce na oddanie siebie.

9. Współcześnie mamy do czynienia z transformacją sytuacji komunikowania, w której stare formy takie jak oralność czy piśmiennictwo lawinowo zastępowane są mediami elektronicznymi, cyfrowymi, pośród których dominującą rolę odgrywają środki audiowizualne i wizualne. Malejące znaczenie druku jako medium, uwarunkowane jest nie tyle dominacją telewizji co rozwojem tzw. nowych mediów. Czy wiara będąc wewnętrznym stanem człowieka,

²² Papieska Komisja do spraw Środków Społecznego Przekazu, Instrukcja duszpasterska o środkach masowego przekazu *Communio et progressio* (23 maja 1971), nr 11.

osobowym przyłgnięciem człowieka do Boga, uznaniem całej prawdy, którą On objawił, jest możliwa do przekazania – komunikacji za pomocą obrazu – malarskiego, filmowego, telewizyjnego, reklamowego, ale także obrazowania mającego swe miejsce w architekturze? Odpowiedź pozytywna na to pytanie implikuje przyjęcie istnienia i funkcjonowania teologii wizualnej będącej czymś więcej niżli teologią obrazu. Uprawiać teologię wizualną to dotyczyć tajników rzeczywistości osoby i rozpoznawania przez nią Boga. Rozpoznając Boga w materii poprzez symbol-znak-obraz wierzący może zrozumieć nową godność każdej rzeczy materialnej, a w niej sztuki wizualnej, zdolnych poprowadzić go do świata duchowego i eschatologicznego, a w konsekwencji do doświadczenia wiary. Chodzi o to, aby obraz rozumieć szerzej jako pewnego rodzaju interpretację, ponowne odczytanie, naświetlenie tradycji i kultury, którą interpretuje. Obraz ma bowiem swój własny „język” wyrazu, który otwiera drogę do mnogości możliwych znaczeń, odsyła o wiele bardziej niż słowo do symboliki poprzez użycie kodów ikonograficznych. Poprzez obraz jesteśmy zatem w stanie zrozumieć Bożą rzeczywistość niekiedy o wiele bardziej niżli przez słowo, a to oznacza, że staje się on środkiem komunikacji Boga z człowiekiem, a jednocześnie środkiem przekazywania informacji o Bogu, wierze, Kościele. To zadanie podejmuje teologia wizualna, która nie jest zwykłą teologią obrazu czy teologią piękna. Używając języka symbolicznego, „języka obrazowego”, pozwalającego trudne niekiedy prawdy wiary wyrażać w zrozumiały dla ludzi sposób, posługując się językiem *mediów* który choć nie zawsze jest kompatybilny z językiem chrześcijańskim to jednak pomaga nam odkrywać prawdę o człowieku, teologia wizualna posługująca się symbolem jako „strukturą teologiczną” może rzeczywiście być drogą, która pozwoli połączyć treści wiary ze sposobem ich przekazywania.

10. Media, w różnorodności języków przez nie używanych - słowa, obrazy, dźwięki, gesty, vibracje i emocje itp., są różnymi formami komunikowania, także orędzia zbawienia. W związku z powyższym Kościół w kwestii kształtowania właściwej komunikacji powinien: wspierać i praktykować komunikację, komunikować nadzwyczajną witalność doświadczenia kościelnego, oraz problemy życia codziennego a nie tylko informacje oficjalne z życia Kościoła; powinien przede wszystkim spełniać rolę edukacyjną i profetyczną organizując kursy formacyjne, katechezę i formację religijną, a nawet szkoły i instytuty uczące ludzi o naturze, językach i technice mediów; animować dyskusję i pogłębiać problematykę podejmowaną przez; wpływać na produkcję mediów, stawiając na profesjonalizm osób w nich pracujących, zgłaszając pytania i przedstawiając swoje własne oczekiwania.

11. Media w sobie właściwy sposób potrafią wejść w duchowo-cieleśną konstrukcję człowieka i dzięki swej sugestywności wymiennie kształtować osobę. Obraz i komunikacja audiowizualna, ale przecież także i inne formy sztuki - teatr, performance, sztuki wizualne wprowadzają nową jakość, a mianowicie świadectwo obrazu. Biorąc pod uwagę przekaz telewizyjny, czy też inną formę emisji obrazu mamy do czynienia nie tylko ze słowem jako takim, ale i z osobą, która je głosi. Oglądając telewizję, spektakl, film, nie tylko odbieramy słowa, ale jednocześnie obserwujemy osobę, niejako weryfikujemy to, co mówi z tym, co widzimy. W dobie mediów, gdy człowiek staje się „widzialnym obrazem” świadectwo prezentuje się niejako w całej osobie, a nie tylko w jej słowie. Teologia komunikacji bazująca na teologii wizualnej może poprzez konkret obrazu demaskować fałsz i hipokryzję, zanim jeszcze osoba wypowie jakiegokolwiek słowo. Operowanie technologią obrazów, za którymi

kryją się określone prawdziwe znaczenia, może przyczyniać się do uaktywniania duchowej sfery życia ludzkiego.

12. Najwłaściwszym poziomem komunikacji dla religii jest poziom aksjologiczny, płaszczyzna wartości. Media przedstawiają niekiedy moralność konfesyjną (religijną) Kościoła - nieatrakcyjną dla odbiorcy, gdy tymczasem ma ona swoje uzasadnienie naturalno-rozumowe, które ludzi przekonuje. Teologia mediów i komunikacji „zabezpieczenia” poziom aksjologiczny. Wartości religijne nie mogą być negowane w mediach, bo byłoby to negowaniem podstawowych potrzeb człowieka. One też nie stoją na przeszkodzie dokonywania wolnego wyboru. Obecność wartości religijnych w mediach ma być nie na zasadzie nadobecności duchownych, kościołów, pobożnych obrazów, tkliwych tekstów, ale za pomocą dialogu człowieka z człowiekiem i człowieka z Bogiem.

13. Mediosfera jest postrzegana jako rzeczywistość pozbawiona zakotwiczenia aksjologicznego, nieprawdziwych faktów medialnych, relatywizmu moralnego, chaosu etycznego. Trudno się wyzwolić z tych i podobnych im obrazów myślowych. Gdyby jednak spojrzeć na kulturę medialną przez pryzmat teologii mediów i komunikacji negatywne nacechowanie środków przekazu obecne w świadomości społecznej, oraz lęk przed mediatyzacją życia ustąpiłyby raczej miejsca kulturotwórczemu zaangażowaniu odbiorców mediów i skłoniłyby do pogłębionej refleksji ich twórców. Teologia mediów i komunikacji odnajduje swoje miejsce w procesie moralnego i umysłowego doskonalenia się człowieka. To ujęcie buduje personalistyczny paradygmat filozofii mediów, formułuje określone standardy przekazu medialnego. Wydaje się, że niemożliwy jest jakikolwiek inny paradygmat. Każdy inny będzie wymierzony przeciw człowiekowi, bowiem tylko właściwe rozumienie człowieczeństwa, postrzeganie wolności, dobra, tolerancji w świetle chrześcijańskiego (uniwersalnego) personalizmu, a przede wszystkim założenie istnienia jednej absolutnej prawdy, dają gwarancję, że media nie staną się narzędziem dehumanizacji.

14. Zwrócenie uwagi na ściśle powiązanie człowieka z mediami może dać nam odpowiedź na pytanie: czym jest wolność mediów. Wolność mediów jest wolnością sumienia, wolnością ducha, dojrzałością moralną ich twórców, dlatego też media powinny być czynnikiem wspomagającym osobisty rozwój intelektualny, emocjonalny i moralny jednostki. Mówimy tu o rozwoju integralnym, wszechstronnym i stąd wynika wielka odpowiedzialność mediów za człowieka. One same stają się potężnym narzędziem oddziaływania i wychowania. Kształtują postawy myślowe i światopogląd ludzi. Od systemu wartości, jakie media promują oraz obrazu rzeczywistości jaki kreują, w dużej mierze zależy formowanie postaw społecznych, które są reakcją na prezentowany obraz świata w ogólności, a także i poszczególnych ludzi z osobna. Rola teologii mediów i komunikacji jest tu nie do przecenienia.

Prof. UKSW dr hab. Piotr Drzewiecki

Dyskusja o subdyscyplinach nauk o komunikacji społecznej i mediach w Polsce

Nowa dyscyplina nauk o komunikacji społecznej i mediach została powołana Rozporządzeniem Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w sprawie dziedzin nauki i dyscyplin naukowych oraz dyscyplin artystycznych z dnia 20 września 2018 r. (Dz.U. z 2018 r. poz. 1818). Powstała jednak potrzeba dookreślenia zakresu badań medioznawczych i komunikologicznych w ramach tej nowej dyscypliny, z jednej strony uwzględnienia różnych tradycji badawczych, z drugiej - współczesnych wyzwań nauki. Problem podjęto m.in. podczas spotkania kierowników ośrodków akademickich prowadzących studia kierunkowe z zakresu dziennikarstwa i komunikacji społecznej oraz dyscyplin pokrewnych, zorganizowanego na Wydziale Zarządzania i Komunikacji Społecznej Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, 27 lutego 2020 roku.

Prof. UJ. dr hab. Małgorzata Lisowska-Magdziarz zaprezentowała wówczas możliwy zakres subdyscyplin nauk o komunikacji społecznej i mediach w Polsce. Uwzględniła dwie główne tradycje badawcze: językoznawstwa i nauk politycznych. Analizując obecnie funkcjonujące podejścia do analiz medioznawczych wskazała na: subdyscypliny bazowe (teoria komunikowania, historia mediów i dziennikarstwa, prawo mediów), subdyscypliny powiązane przez podobną metodologię, np. semiologia jak również subdyscypliny powiązane z naukami o komunikacji społecznej i mediach przez wspólny obszar tematyczny, np. filozofia komunikowania czy też antropologia komunikowania i mediów. Wobec braku oficjalnego wykazu subdyscyplin z zakresu nauk o komunikacji społecznej i mediach przedstawiony materiał miał raczej charakter szczegółowego opisu dyscypliny nauk o komunikacji społecznej i mediach. Mimo iż wyliczał on m.in. filozofię i etykę mediów, to jednak pomijał teologię mediów i komunikacji mimo blisko 30-letniej tradycji badań teologiczno-medialnych w Polsce.

Polscy medioznawcy o teologii mediów i komunikacji

W październiku 2017 r. uroczyste obchodzono 25-lecie studiów dziennikarskich na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, ze specjalnym udziałem o. Federico Lombardiego SJ - dyrektora Biura Prasowego Stolicy Apostolskiej w latach 2006–2016 - który otrzymał wówczas doktorat *honoris causa* uczelni. Konferencja rocznicowa stała się wówczas przyczynkiem do istotnej dyskusji na temat obecności tradycji badań teologicznych w naukach o komunikacji społecznej i mediach, z udziałem polskich medioznawców m.in. prof. dr hab. Iwony Hofman, prof. dr hab. Janusza Adamowskiego i prof. dr hab. Marka Jabłonowskiego. W swoich wystąpieniach podkreślali oni potrzebę refleksji teologiczno-medialnej, przede wszystkim poruszającej problematykę godności człowieka i

kwestie wartości. Zdaniem prof. Hofman: „teologia środków społecznego przekazu lub teologia mediów może być definiowana na poziomie interdyscyplinarnej refleksji na temat oddziaływania mediów na wartości, postawy i wszelkie procesy komunikacji społecznej (...) należy wzmacniać argumentację przemawiającą za pozycjonowaniem tak rozumianej teologii w naukach o mediach. Argumenty zaczerpnąć można z praktyki kształcenia na kierunkach powiązanych z mediami jako przedmiotem badań na uniwersytetach i w szkołach wyższych. Elementy teologii środków społecznego przekazu wysublimowane jako etyka dziennikarska, aksjologia mediów, antropologia mediów, analiza dyskursu medialnego, historia i antropologia technologii komunikacyjnych, edukacja medialna, kultura medialna określają specyfikę badań w wieku uczelniach” (s. 196, 204). Prof. Adamowski zauważył, że „teologia jako dyscyplina wiedzy posługująca się zaawansowanymi metodami filozoficznymi w wyjaśnianiu świata w jego relacji do Boga (...) wydaje się dzisiaj w dobie dramatycznego, jakościowego upadku dziennikarstwa jako profesji, szczególnie predestynowana do pracy na rzecz odbudowy jego dość marnej niestety jakości, zwłaszcza w zakresie etyczno-moralnym” (s. 231). Według prof. Jabłonowskiego „nauki o mediach mogą spotkać się z teologią (...) przekaz szeroko pojętych mediów drukowanych i elektronicznych postrzegany jest częstokroć jako przekaz wartości. Odpowiadając w tym kontekście na pytanie, jakie wartości teologiczne mogą stanowić fundament medioznawstwa, wskazałbym na człowieka w centrum namysłu, godność jednostki czy *caritas*” (s. 216). Powyższe wypowiedzi zawarto w monografii zbiorowej pod red. prof. dr. hab. Jerzego Olędzkiego pt. *Teologia środków społecznego przekazu w naukach o mediach* (2018).

Odrębność przedmiotu i metody teologii mediów i komunikacji

Istotnie teologia mediów - podobnie jak wyżej wymienione subdyscypliny medioznawcze - jest integralną częścią nowej dyscypliny nauk o komunikacji społecznej i mediach. Przemawia za tym podkreślana współcześnie potrzeba szerokiego spojrzenia na zakres i obszary medioznawstwa w Polsce, jak zauważyli prof. Jabłonowski i prof. Mielcarek - bardziej pojętego „federacyjnie niż inkorporacyjnie”. Choć formalnie dyscyplinę przypisano do nauk społecznych, to w poszukiwaniu tożsamości nauk o komunikacji społecznej i mediach podkreśla się związki z dziedziną nauk technicznych, humanistycznych i teologicznych właśnie. Przedmiot badań medioznawców czy sama metoda pracy wymaga niekiedy sięgnięcia po szerszą perspektywę teoretyczną m.in. w dokonywaniu interpretacji wyników analiz czy też w konstruowaniu krytycznej oceny zjawisk medialnych.

Prof. Adamski i prof. Łęcicki prezentują te problemy w dwóch publikacjach, które ukazały się w 2016 roku na łamach polskich „Studiów Medioznawczych”. Teologia i nauki o komunikacji społecznej tworzą wyjątkową możliwość interdyscyplinarnego spojrzenia na ten sam wspólny przedmiot badań. „Podobnie jak nauki o mediach uzyskały autonomię, tak również teologia mediów i komunikacji stała się na drodze ewolucji autonomiczną nauką teologiczną mającą swój specyficzny, odrębny przedmiot oraz określoną metodę i cel (...) Naturalne wydaje się również wykorzystanie przez teologię mediów i komunikacji metod badawczych z obszaru nauk humanistycznych i społecznych (...) Najpierw bada się, opisuje i rozpoznaje dany problem (zjawisko, obszar etc.), uwzględniając cały jego kontekst: stopień

złożoności, interdyscyplinarność, ewentualne uwarunkowania psychologiczne czy techniczne itp. Chodzi o stworzenie względnie spójnego i całościowego obrazu danego zjawiska. Następnie dokonuje się jego interpretacji teologicznej” - podkreślają prof. Adamski i prof. Łęcicki w artykule pt. *Teologia mediów i komunikacji - na styku nauk o mediach oraz nauk teologicznych* (s. 16, 19).

Badania naukowe i kształcenie kadr akademickich w zakresie teologii mediów i komunikacji

Powyżej zaprezentowane założenia metodologiczne znajdują swoje odzwierciedlenie w rozprawach doktorskich przygotowywanych m.in. na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Możemy również wskazać na monografie habilitacyjne z zakresu teologii mediów m.in. wspomnianych prof. Adamskiego pt. *Media w analogowym i cyfrowym świecie. Wpływ cyfrowej rewolucji na rekonfigurację komunikacji społecznej*, prof. Łęcickiego pt. *Media audiowizualne w nauczaniu Jana Pawła II* czy też prof. Drzewieckiego pt. *Edukacja medialna a nauczanie religii w szkole*. Należy zaakcentować również badania naukowe prowadzone w ramach funkcjonującej od 2002 roku Katedry Teologii Środków Społecznego Przekazu i Edukacji Medialnej (obecna nazwa - przyp. aut.) na Wydziale Teologicznym UKSW. Istotną inspiracją badawczą stanowi bogate nauczanie Kościoła katolickiego na temat środków społecznego przekazu, przede wszystkim w zakresie etyki i edukacji medialnej, znajdujące obecnie swój wyraz w dorocznych, papieskich Orędziach na Światowe Dni Środków Społecznego Przekazu, a wcześniej m.in. w instrukcjach duszpasterskich tj.: *Etyka w reklamie* z 1997 roku czy *Kościół a Internet* z 2002 r. W jednym z takich dokumentów - *Aetatis novae* z 1992 r. - znajdujemy bezpośrednie wezwanie do prowadzenia badań w zakresie teologii mediów: „Chrześcijanie mają bowiem obowiązek zabierać głos we wszystkich środkach przekazu, przy czym to ich zadanie nie ogranicza się do rozpowszechniania informacji kościelnych. Dialog, o którym mowa, obejmuje również okazywanie pomocy osobom pracującym w środkach przekazu, a także wypracowanie antropologii i teologii społecznego przekazu – również po to, aby sama teologia stała się bardziej komunikatywna, a tym samym mogła skuteczniej ukazywać wartości ewangeliczne i odnosić je do współczesnej rzeczywistości życia ludzkiego” (nr 8). Teologia mediów powinna być zatem nie tylko integralną częścią nauk o komunikacji społecznej i mediach, ale również być traktowana jako istotne zadanie współczesnego Kościoła, poszukującego nie tyle nowych rozwiązań komunikacyjnych dla swojej misji, co pragnącego pomóc człowiekowi zachować wartości w zmieniających się świecie technologii medialnych.

Załącznik A

Wybrane publikacje pracowników Instytutu Edukacji Medialnej i Dziennikarstwa

prof. UKSW dr hab. Piotr Drzewiecki

- (Współaut. Kot M.), *Troska Kościoła w Polsce o edukację medialną*, „Łódzkie Studia Teologiczne” 25 (2016), nr 1, s. 41-58.
- *Bezcielesność cyberprzestrzeni a sakramentalny wymiar Kościoła*, „Biuletyn Edukacji Medialnej” 2008, nr 1, s. 108-115.
- *Christian discernment. Rozeznawanie duchowe jako metoda chrześcijańskiej interpretacji tekstów kultury medialnej*, „Biuletyn Edukacji Medialnej” 1 (2009), s. 46-55.
- *Edukacja medialna a nauczanie religii w szkole*, Warszawa 2013.
- *Edukacja medialna w Kościele*, w: *Media i Kościół. Polityka informacyjna Kościoła*, red. M. Przybysz, Warszawa 2011, s. 158-169.
- *Edukacyjno-medialne przesłanie św. o. Maksymiliana Kolbego*, w: „Złota nić” *Niepokalanego Poczęcia w myśli i w życiu bł. Jana Dunsza Szkota i św. Maksymiliana Marii Kolbego*, red. G. Bartosik, P. Warchoń, Niepokalanów 2015, s. 383-390.
- *Ks. prof. Antoni Lewek jako pedagog mediów i praktyk edukacji medialnej*, „Kultura-Media-Teologia” 2010, nr 2, s. 78-85.
- *Kto jest moim bliźnim w wirtualnym świecie? Teologia społeczności sieciowych w orędziach Benedykta XVI na Światowe Dni Środków Społecznego Przekazu*, „Łódzkie Studia Teologiczne” 20 (2011), nr 1, s. 55-66.
- *Nie lękajcie się nowych technologii! Edukacyjno-medialne przesłanie Listu apostołskiego Szybki rozwój Jana Pawła II*, „Łódzkie Studia Teologiczne” 2009, t. 18, nr 1, s. 61-68.
- *Obywatel w nauczaniu Kościoła o środkach społecznego przekazu*, w: *Obywatel w Internecie*, red. M. Butkiewicz, P. Płatek, Warszawa 2017, s. 63-81.
- *Personalizm jako perspektywa teoretyczna w medioznawstwie*, w: *Personalizm w nauce i kulturze. Studia i rozprawy*, red. J. Jęczeń, P. Guzdek, A. Petryk, Lublin 2020, s. 117-131.
- *Przemiany odbiorców przekazu medialnego w dniach umierania i pogrzebu Jana Pawła II*, w: *Odchodzenie Jana Pawła II do domu Ojca w polskich mediach*, red. L. Dyczewski, A. Lewek, J. Olędzki, Katowice 2008, s. 87-99.
- *Teologia społeczności sieciowych. Próba konceptualizacji*, „Biuletyn Edukacji Medialnej” 2017, nr 1, s. 9-20.
- *W obronie słowa. Teoria logosfery biskupa Adama Lepy*, „Łódzkie Studia Teologiczne” 2008, nr 17, s. 53-71.
- *Wizerunek księdza proboszcza w serialu Ranczo*, w: *Pokazać niewidzialne. Film religijny w perspektywie teologii środków społecznego przekazu i języka mediów*, red. G. Łęcicki, M. Butkiewicz, Warszawa 2019, s. 143-154.
- *Wychowanie do korzystania z mediów jako zadanie społeczne i duszpasterskie*, „Łódzkie Studia Teologiczne” 2010, nr 19, s. 41-50.
- *Zadania parafii w zakresie edukacji medialnej*, „Łódzkie Studia Teologiczne” 23 (2014), nr 4, s. 63-76.

prof. UKSW dr hab. Katarzyna Flader-Rzeszowska

- (Współaut. D. Jaszewska, W. Kawecki i in.), *Miejsca teologiczne w kulturze wizualnej*, Kraków-Warszawa 2013.
- (Współred. W. Kawecki), *Jan Paweł II człowiek kultury*, Kraków 2008.
- (Współred. W. Kawecki), *Słowo w kulturze współczesnej*, Warszawa 2009.
- (Współred. W. Kawecki), *Wierzyć i widzieć*, Sandomierz 2013.
- *Jan Paweł II animator kultury*, w: *Jan Paweł II człowiek kultury*, red. K. Flader, W. Kawecki, Kraków 2008, s. 25-39.
- *Jan Paweł II teolog teatru*, w: *Jan Paweł II człowiek kultury*, red. K. Flader, W. Kawecki, Kraków 2008, s. 55-68.
- *Juliusza Osterwy teologia teatru. Szkic*, „Performer” 2011, nr 3, <http://www.grotowski.net/node/1823>.
- *Kryptoteologia w performansie na przykładzie Teatru Śmierci Tadeusza Kantora*, w: *Między liturgiką a performatyką. Rekonesans I*, red. E. Mateja, Z. W. Solski, Opole 2012.
- *Metafory teologiczne w teatrze*, „Studia Redemptorystowskie” 2009, nr 7, s. 117-127.
- *Między słowem a formą*, „Pamiętnik teatralny” zeszyt 3-4 (2012).
- *Mistrzowie słowa o słowie*, w: *Słowo w kulturze współczesnej*, red. K. Flader, W. Kawecki, Warszawa 2009.
- *Na progu tajemnicy. O teologicznych tropach w sztuce Tadeusza Kantora*, w: *Miejsca teologiczne w kulturze wizualnej*, red. K. Flader-Rzeszowska i in., Kraków-Warszawa 2013, s. 61-101.
- *Obrazy Boga/boga w Teatrze Śmierci Tadeusza Kantora*, w: *Kultura wizualna - teologia wizualna*, red. W. Kawecki, D. Żukowska, J. S. Wojciechowski, Warszawa 2011, s. 247-268.
- *Pogranicze teologii i teatru. Rekonesans*, w: *Wierzyć i widzieć*, red. K. Flader-Rzeszowska [i in.], Sandomierz 2013, s. 279-288.
- *Słowo uświęcone w Teatrze Rapsodycznym Mieczysława Kotlarczyka*, w: *Chrześcijaństwo a kultura*, red. W. Kawecki, R. Bartnicki, Warszawa 2006, s. 341-356.
- *Teologia ukryta w teatrze*, „Studia Theologica Varsaviensia” 2010, nr 1, s. 83-101.
- *Trudna relacja. O związkach między literaturą a teatrem*, w: *Komparatystyka dzisiaj*, t. II, red. E. Szczęśna, E. Kasperski, Warszawa 2011, s. 66-82.

ks. prof. dr hab. Witold Kawecki

- *„To See the Invisible” in the Contemporary Visual Culture*, „Kultura-Media-Teologia” 2017, nr 31, s. 8-19.
- *Communicating faith through (film) image*, w: *Cinematic transformations of the Gospel*, red. M. Lis, Opole 2013, s. 171-186.
- *Ewangelizacyjne zadania mediów (nie tylko) katolickich*, w: *Ewangelizacja odpowiedzią Kościoła w Polsce na wyzwania współczesności*, red. W. Przygoda E. Robak, Sandomierz 2011, s. 311- 336.
- *Fenomen teologii wizualnej i sposoby jej komunikowania*, „Kultura-Media-Teologia” 2020, nr 40, s. 76-97.

- *Film jako wizualizacja i komunikowanie wiary*, w: *Wizualizacja a ewangelizacja. Przeszłość a terażniejszość*, red. D. Jaszewska, A. Piwko, Warszawa 2015, s. 27-47.
- *Film w praktykach społecznych*, „Studia de Cultura”, Kraków 2017.
- *Głos sumienia w twórczości filmowej Krzysztofa Zanussiego*, w: *Człowiek w obliczu wielkich pytań. Kino Krzysztofa Zanussiego*, red. K. Wawrzynów, Z. Wojtyra, Wrocław 2017.
- *Komunikacja wiary w przestrzeni kulturowej. Perspektywa historyczna*, „Studia Nauk Teologicznych PAN” 14 (2019).
- *Komunikowanie szczęścia w sztuce Caravaggia*, „Kultura-Media-Teologia” 2018, nr 35, s. 1-19.
- *Kultura wizualna – teologia wizualna*, red. W. Kawecki, Warszawa 2011.
- *Miejsca teologiczne w kulturze wizualnej*, red. W. Kawecki, Kraków 2013.
- *Mowa obrazów Caravaggia w komunikowaniu treści religijno-biblijnych współczesnemu odbiorcy*, w: *Intertekstualność a Słowo Boże, czyli o języku biblijno-religijnym w tekstach kultury*, red. M.K. Frackiewicz, A. Najda, Warszawa 2016, s. 161-174.
- *Nowa ewangelizacja w sferze kultury wizualnej*, w: „Polskie drogi nowej ewangelizacji”, Lublin 2014, s. 123-147.
- *Problematyka wiary w twórczości filmowej*, w: *Perspektywa teologiczna w badaniach nad filmem*, red. B. Wiczorek, Kraków 2018, s. 9-21.
- *Słowo w kulturze współczesnej*, red. W. Kawecki, Warszawa 2009.
- *Śmierć Papieża-Polaka i jej znaczenie dla Polski w interpretacji tygodników „Newsweek”, „Wprost” i „Polityka”*, w: *Odchodzenie Jana Pawła II do Domu Ojca w polskich mediach*, red. L. Dyczewski, A. Lewek, J. Olędzki, Katowice 2008, s. 279-289.
- *Świat mediów areopagiem nowej ewangelizacji*, w: „Polskie drogi nowej ewangelizacji”, Lublin 2014, s. 149-171.
- *Sylwetka świętości Jana Pawła II prezentowana podczas kanonizacji w przekazach TVP*, w: *Wielkość czy autorytet. Jan Paweł II w przekazach polskich mediów podczas jego kanonizacji*, red. J. Olędzki, T. Sasińska-Klas, Warszawa 2016, s. 201-217.
- *Sztuka polska a Kościół dzisiaj. Analiza sztuki sakralnej w perspektywie Jubileuszu 1050-lecia chrześcijaństwa*, red. W. Kawecki, Warszawa 2016.
- *Telewizja jako miejsce teologiczne*, w: W. Kawecki, *Miejsca teologiczne w kulturze wizualnej*, Kraków-Warszawa 2013, s. 165-217.
- *Teologia słowa*, w: *Słowo w kulturze współczesnej*, red. W. Kawecki, K. Flader-Rzeszowska, Warszawa 2009.
- *Teologia wizualna*, w: *Wiara i kultura miejscem dialogu*, red. L. Csontos, D. Kielak, Z. Plasienkova, Warszawa 2013, s. 252-283.
- *The signs of the Apocalypse and the art of communication (Znaki Apokalipsy a sztuka komunikowania)*, w: *Signs of Apocalypse (Znaki Apokalipsy)*, red. M. i K. Rocheccy, Toruń 2020, s. 434-445.
- *Visual Speech - Visualising the Evangelical Message*, w: „Biuletyn Edukacji Medialnej KUL” 2013, nr 1.
- *Wolność i jej granice w mediach*, Warszawa 2002, s. 113-139.
- *Wolność słowa - magia słowa*, w: *Chrześcijaństwo a kultura*, red. R. Bartnicki, W. Kawecki, Warszawa 2006, s. 333-339.
- *Zobaczyć wiarę. Studium obrazu postrzeganego jako komunikacja wiary z perspektywy teologii kultury i teologii mediów*, Kraków 2013.

- (Współaut. M. Przybysz), *Edukacja medialna w seminariach duchownych. Dylematy i propozycje*, w: *Człowiek. Media. Edukacja*, red. J. Morbitzer, E. Musiał, Kraków 2012, s. 212-225.
- (Współaut. W. Iwaniec), *Informatyka w służbie Kościołowi. Możliwości zastosowania komputerów w kurii diecezjalnej, seminarium duchownym oraz w parafiach*, w: *Internet i Kościół*, red. J. Kloch, Warszawa 2011, s. 140-149.
- (Współaut. W. Iwaniec), *Przechadzki z komputerem, czyli krok po kroku z wybranymi programami komputerowymi*, Tarnów 1991.
- (Współred. M. Przybysz), *Media w Kościele i Kościół w mediach. Edukacja medialna, dziennikarska i w zakresie public relations oraz zastosowania Web 2.0 w Kościele w Polsce*, Katowice 2012.
- *Alan Sokal vs. postmoderniści*, „Zagadnienia Filozoficzne w Nauce” XXVII (2000), s. 141-143.
- *Chiński Pokój - eksperyment myślowy Johna Searle'a. Studium historyczno-filozoficzne (cz. 2)*, „Zagadnienia Filozoficzne w Nauce” XVIII (1996), s. 67-86.
- *Chiński Pokój - eksperyment myślowy Johna Searle'a. Studium historyczno-filozoficzne (cz. 1)*, „Zagadnienia Filozoficzne w Nauce” XVII (1995), s. 75-101.
- *Czy człowiek może tchnąć ducha w maszynę?*, w: *Informatyka w gospodarce wiedzy*, red. P.W. Fuglewicz, J.K. Grabara, Warszawa - Mrągowo 2001, s. 133-142.
- *E-Kościół? Miejsce informatyki i Internetu w przepowiadaniu*, w: *"Przekaz mojemu ludowi, co mówi Bóg". Ewolucja czy kryzys przepowiadania?*, red. K. Klauza, M. Wyrostkiewicz, Lublin 2007, s. 113-122.
- *Filozofia 3W*, w: *I Ogólnopolskie Seminarium „Internet jako narzędzie ewangelizacji”*, Warszawa 1998, s. 12-18.
- *Glosa metodyczna do konwersatorium "Elementy filozofii umysłu"*, „Tarnowskie Studia Teologiczne” XXI/1-2 (2002), s. 174-176.
- *Informacje prasowe o finansach Kościoła. Analiza treści "Gazety Wyborczej" i "Rzeczpospolitej"*, w: *Media i Kościół. Polityka informacyjna Kościoła*, red. M. Przybysz, K. Marcyński, Warszawa 2011, s. 78-96.
- *Internet a duszpasterstwo - filozofia umiaru*, „Więź” 2 (2001), s. 90-101 [także w: M. Robak i in., *Zarzućcie sieć. Chrześcijanizm wobec wyzwań internetu*, Warszawa 2001, s. 101-116].
- *Internet i Kościół*, Warszawa 2011.
- *Jak rozmawiać z dziennikarzami? Wskazówki dla katechetów i rodziców*, w: *Katecheza w szkole współczesnej*, red. M. Zając, Lublin 2010, s. 105-110.
- *Kościół - Informatyka - Internet. Wybór bibliografii polskiej z lat 2002 - 2011*, w: *Internet i Kościół*, red. J. Kloch, Warszawa 2011, s. 282-297.
- *Kościół - Internet. Wybór bibliografii polskiej z lat 1991-2002*, w: *Internet i nowe technologie - ku społeczeństwu przyszłości*, red. T. Zasepa, R. Chmura, Częstochowa 2003, s. 67-85.
- *Manipulacja symbolami a myślenie*, „Znak” 9 (1995), s. 78-80.
- *No i po co nam ten Internet?*, w: *W poszukiwaniu sensu wychowania*, Tarnów 2006, s. 361-366.
- *Ograniczenia sztucznej inteligencji w ujęciu Huberta L. Dreyfusa (cz. 2)*, „Tarnowskie Studia Teologiczne” XIV (1995), s. 67-86.

- *Ograniczenia sztucznej inteligencji w ujęciu Huberta L. Dreyfusa (cz. 1)*, „Tarnowskie Studia Teologiczne” XIII (1994), s. 51-81.
- *Rzetelne dziennikarstwo pilnie potrzebne*, „Zeszyt Naukowy. Socjologia” 22 (2011), nr 5, s. 67-80.
- *Spotkania ze "Światem nauki"*, „Zagadnienia Filozoficzne w Nauce” XXVIII/XXIX (2001), s. 205-214.
- *Świadomość komputerów? Argument "Chińskiego Pokoju" w krytyce mocnej sztucznej inteligencji według Johna Searle'a*, Tarnów 1996.
- *The Blogging Church. How to Use a Blog in the Church Mission*, w: *Religion and New Media in the Age of Convergence. Reading materials on media and religion for students*, red. V. Khroul, Moscow 2011, s. 63-76.
- *Turing, Searle i Penrose. Trzej klasycy badań nad sztuczną inteligencją*, „Tarnowskie Studia Teologiczne” XXI/1-2 (2002), s. 167-174.
- *W jaki sposób Internet może służyć uczelni katolickiej?*, w: *Kościół a Europa w dobie współczesnej. Sympozjum w 15-lecie Studium Teologii w Wilnie*, red. E. Kirstukas, M. Olszewski, Wilno 2010, s. 111-126.
- *Wolność w Internecie?*, w: *Internet - fenomen społeczeństwa informacyjnego*, red. T. Zasepa, Częstochowa 2001, s. 43-44.
- *Wy płynąć na głębię. Stosowanie technologii informatycznych i Internetu w Kościele w myśli Jana Pawła II*, „Studia Elbląskie” VII (2006), s. 239-245.
- *Zastosowania najnowszych technologii Web 2.0*, w: *Media w Kościele i Kościół w mediach. Edukacja medialna, dziennikarska i w zakresie public relations oraz zastosowania Web 2.0 w Kościele w Polsce*, red. M. Przybysz, J. Kłoch, Katowice 2012, s. 53-97.

prof. UKSW dr hab. Małgorzata Laskowska

- (Współaut. A. Gralczyk, K. Marcyński), *Wizerunek Franciszka na Facebooku*, „Biuletyn Edukacji Medialnej” 2 (2015), s. 70-82.
- (Współaut. K. Marcyński), *Audiovisuality in the context of communicative and ethical competencies – media theology approach*, „Communication Today” 6 (2015), nr 2, s. 4-19.
- (Współaut. K. Marcyński), *Dziecko w świecie-cyfrowym. Kompetencje komunikacyjne w nauczaniu Benedykta XVI*, w: *Nowe media a styl życia*, red. K. Stępnia, Pułtusk 2016, s. 225-240.
- (Współaut. K. Marcyński), *Perspektywa badawcza ekologii mediów w teologii mediów i komunikacji*, w: *Teologia środków społecznego przekazu w naukach o mediach*, red. J. Olędzki, Warszawa 2018, s. 137-155.
- (Współaut. K. Marcyński), *Wolność w mediach i w komunikacji według Jana Pawła II*, w: *Sociálne posolstvo Jána Pavla II. Pre dnešný svet. „1989 a 25 rokov po...”*, red. A. Lisnik, K. Grenova, M. Ambrozy, Ružomberok 2015, s. 563-568.
- *Galenosphere of Nazareth Theological and pedagogical analysis of education to silence*, w: *Mary and Joseph at the origins of Christian culture*, red. K. Parzych-Blakiewicz, J. Wojtkowski, Olsztyn 2012, s. 141-149.

- *Komunikacja społeczna według Benedykta XVI ze wstępem prof. J. Jastrzębskiego*, red. M. Laskowska, K. Marcyński, Kraków 2016.
- *Ks. Stefan Wyszyński – dziennikarz i redaktor (1924-1946)*, Toruń 2011.
- *Media i teologia. Kierunki badań teologicznych w ujęciu magisterium Kościoła*, „Teologia Praktyczna” 14 (2013), s. 137-158.
- *Nowe media w duszpasterstwie*, w: *Media w duszpasterstwie*, red. M. Przybysz, T. Wielebski, Warszawa 2014, s. 199-230.
- *Postulaty etyczne dla mediów w publicystyce ks. Stefana Wyszyńskiego*, „Kultura-Media-Teologia” 3 (2010), nr 3, s. 92-104.
- *Praca dziennikarska i redaktorska ks. Stefana Wyszyńskiego w latach 1924-1946*, „Studia Prymasowskie” 3 (2009), s. 157-185.
- *Rodzina a nowe media. Analiza relacji na podstawie nauczania Kościoła*, w: *Ksiądz i rodzina w mediach*, red. A. Adamski, K. Kwasik, G. Łęcicki, Warszawa 2012, s. 138-150.
- *Sprawcza rola przekazu w „Spe salvi”*, w: *Zbawienie w nadziei. Wokół encykliki Spe salvi Benedykta XVI*, red. K. Parzych-Blakiewicz, Olsztyn 2010, s. 143-158.
- *Sztuka komunikacji według Franciszka ze wstępem prof. T. Goban-Klasa*, red. i oprac. M. Laskowska, K. Marcyński, Warszawa 2016.
- *Środki społecznego przekazu w duszpasterstwie. Etyczna analiza relacji*, w: *Media w duszpasterstwie*, red. M. Przybysz, T. Wielebski, Warszawa 2014, s. 83-115.
- *Teologiczne podstawy wychowania do galenosfery*, „Paedagogia Christiana” 2 (2009), s. 139-150.
- *Zadania prasy katolickiej w publicystyce ks. Stefana Wyszyńskiego*, „Studia Prymasowskie” 4 (2010), s. 175-187; „Łódzkie Studia Teologiczne” 19 (2010), s. 145-157.

prof. UKSW dr hab. Grzegorz Łęcicki

- *"Kto mieczem wojuje..." Obrazy śmierci w japońskich filmach samurajskich*, w: *Humanitne studie na aktualne problemy súčasnej spoločnosti*, red. B. Akimjakowa, Ruzomberok 2011, s. 69-82 (artykuł opublikowany równolegle w: „Kultura - Media - Teologia” 2011, nr 5, s. 20-32).
- *"Mistrz i Małgorzata" Michaiła Bułhakowa - profanacja czy apologia chrystianizmu?*, „Warszawskie Studia Teologiczne” XXIII/2/2010, s. 59-70.
- *Analiza filmu jako przekazu medialnego w świetle teologii środków społecznego przekazu*, w: G. Łęcicki, M. Butkiewicz, P. Drzewiecki, D. Jaszewska, *Film w perspektywie teologii mediów i edukacji medialnej*, Warszawa 2017.
- *Bolesław Prus - dziennikarz - jako obrońca wiary i religii. Przyczynek do dziejów polskiego felietonu*, w: *Media na przełomie. Dziennikarstwo. Kaznodziejstwo. Edukacja medialna. Śp. Ksiądz Profesor Antoni Lewek (1940 - 2010)*, red. K. Marcyński, J. Szaniawski, J. Twardy, Warszawa 2011, s. 693-717.
- *Destrukcyjne elementy współczesnej muzyki rozrywkowej jako przekazu medialnego*, w: *Człowiek w medialnym labiryncie*, red. K. Guzek, M. Laskowska, Warszawa 2011, s. 151-162.

- *Duchowość a teologia środków społecznego przekazu - relacje, inspiracje, wyzwania*, w: *Duchowość i wychowanie. Formacja przez naukę*, red. W. Gałązka, „Episteme”, nr 114, Warszawa 2019.
- *Dylematy moralne i egzystencjalne w polskich filmach fabularnych o tematyce sportowej*, w: *Sport w mediach*, red. M. Jarosz, P. Drzewiecki, P. Płatek, Warszawa 2013, s. 360-373.
- *Edukacja medialna jako istotna cecha nowoczesnego społeczeństwa*, „Kultura - Media – Teologia” 2010, nr 3, s. 70-81.
- *Edukacja medialna w służbie katechezy*, „Kultura - Media – Teologia” 2011, nr 4, s. 73-82.
- *Elementy propagandy i manipulacji audiowizualnej na przykładzie polskich seriali telewizyjnych w PRL i III RP*, w: *Media w edukacji. Wymiar kulturowy i aksjologiczny*, red. A. Rogowska, Siedlce 2013, s. 109-128.
- *Etyczne aspekty interkomunikatywności internetowej*, w: *Nowe media - możliwości i pułapki*, red. A. Adamski, M. Laskowska, Poznań - Opole 2011, s. 55-66.
- *Film religijny jako fenomen kulturowy, dzieło artystyczne oraz przekaz medialny*, w: *Pokazać niewidzialne. Film religijny w perspektywie teologii środków społecznego przekazu i języka mediów*, red. M. Butkiewicz, G. Łęcicki, Warszawa 2019.
- *Idee kinematograficzne u progu trzeciej dekady XXI wieku*, „Studia Theologica Varsaviensia”, t.58, nr 1 (2020).
- *Inspiracyjne znaczenie ikonosfery oraz mediów audiowizualnych w przekazie katechetycznym*, „Studia Katechetyczne”, t. VIII, *Kerygma, Biblia, katecheza*, Warszawa 2012, s. 378-390.
- *Integracyjna oraz dezintegrująca funkcja mediów w społeczeństwie informacyjnym*, „Kultura - Media – Teologia” 2011, nr 4, s. 45-54.
- *Jan Paweł II. Staralem się mówić za was. O papieskich pielgrzymkach do zniewolonej Ojczyzny 1979, 1983, 1987*, Warszawa 2008.
- *Karykaturalne wizerunki polityków w wybranych komediowych polskich serialach telewizyjnych oraz filmach fabularnych*, „Kultura - Media – Teologia” 2014, nr 17.
- *Kościół a media*, w: *Media w duszpasterstwie*, red. M. Przybysz, T. Wielebski, Warszawa 2014.
- *Kościół w eterze. W dwadzieścia lat po upadku komunizmu*, w: *Media i Kościół. Polityka informacyjna Kościoła*, red. M. Przybysz, K. Marcyński, Warszawa 2011, s. 108-117.
- *Ksiądz Zdzisław Peszkowski 1918 - 2007*, Warszawa 2012.
- *Małżeństwo i rodzina w nauczaniu oraz doświadczeniu Kościoła*, Sandomierz 2011.
- *Media audiowizualne w nauczaniu Jana Pawła II*, Warszawa 2012.
- *Media katolickie w III Rzeczypospolitej - 1989 - 2009*, „Kultura - Media – Teologia” 2010, nr 2, s. 112-123.
- *Media wizualne a katecheza: zagrożenia, wyzwania, zastosowania*, „Kultura - Media – Teologia” 2011, nr 5, s. 73-85.
- *Obraz cierpienia w wybranych filmach fabularnych oraz serialach telewizyjnych*, „Kultura - Media – Teologia” 2013, nr 12, s. 34-48.
- *Obraz kapłana we współczesnych polskich serialach telewizyjnych*, w: *Kapłan i rodzina w mediach*, red. A. Adamski, K. Kwasik, G. Łęcicki, Warszawa 2012, s. 11-21.
- *Obraz kobiety w wybranych polskich filmach i serialach pierwszej dekady XXI wieku*, w: *Naprawdę jaka jesteś, nie wie nikt - obraz kobiety w języku i literaturze*, red. J. Smól, Poznań 2011, s. 233-251.

- *Obraz rodziny w wybranych polskich serialach telewizyjnych*, w: *Kapłan i rodzina w mediach*, red. A. Adamski, K. Kwasik, G. Łęcicki, Warszawa 2012, s. 91-101.
- *Obraz życia mniszego w wybranych polskich filmach fabularnych i serialach telewizyjnych z czasów PRL-u oraz III RP*, w: *Religijność w dobie popkultury*, red. T. Chachulski, J. Snopek, M. Ślusarska, Warszawa 2014.
- *Pierwsze polskie wizerunki filmowe Jana Pawła II*, „*Studia Theologica Varsaviensia*” 1 (2014).
- *Psychologiczne, kulturowe i społeczne uwarunkowania odbioru mediów audiowizualnych*, w: *Media audiowizualne i cyfrowe wobec wyzwań współczesnego społeczeństwa*, red. A. Adamski i in., Warszawa 2012, s. 65-75.
- *Specyfika edukacji dziennikarskiej w programie, doświadczeniu i praktyce Warszawskiej Wyższej Szkoły Humanistycznej im. Bolesława Prusa*, w: *Dydaktyka dziennikarstwa. Opinie i postulaty*, red. S. Gawroński, Kraków - Rzeszów - Zamość 2011, s. 359-368.
- *Teologia mediów audiowizualnych jako wyzwanie XXI wieku*, „*Kultura - Media - Teologia*” 2012, nr 10, s. 8-17.
- *Widmo prawdy – projekcja fałszu. Ekranowa indoktrynacja, manipulacja i propaganda na przykładzie fabularnych oraz serialowych obrazów wojny, okupacji i stalinizmu w kinematografii polskiej 1944-2019*, Warszawa 2020.
- *Wizerunek kapłana w polskich filmach w okresie PRL i III RP*, w: *Kapłan i rodzina w mediach*, red. A. Adamski, K. Kwasik, G. Łęcicki, Warszawa 2012, s. 22-35.
- *Zaszczuci przez media - odśłony medialnej nagonki na duchownych*, „*Cywilizacja*” 39 (2011), s. 155-164.
- *Zbrodnia Katyńska a życie i posługa ks. Zdzisława Peszkowskiego*, „*Kultura - Media - Teologia*” 2012, nr 11, s. 87-98.

prof. UKSW ks. dr hab. Krzysztof Marcyński SAC

- *Komunikacja religijna i media*, Kraków 2016.
- *Kościół na informacyjnej autostradzie*, w: *Media i Kościół. Polityka informacyjna Kościoła*, red. M. Przybysz, K. Marcyński, Warszawa 2011, s. 19-35.
- *Liturgia słowa w przekazie telewizyjnym*, w: *Msza św. przed telewizorem*, red. W. Przyczyna, Kraków 2006, s. 65-84.
- *Media – Applied Science dla wiary. Media – Applied Science for the faith*, w: *Media w transformacji*, red. A. Gralczyk, K. Marcyński, M. Przybysz, Warszawa 2013, s. 13-22.
- *Osoba medialna*, w: *Jan Paweł II człowiek kultury*, red. K. Flader, W. Kawecki, Kraków 2008, s. 197-211.
- *Przekazywanie wiary nie tylko z ambony*, „*Communio*” 186 (2014), nr 2, s. 106-122.
- *Relacje o śmierci i pogrzebie Jana Pawła II jako wydarzenie medialne i... spektakl?*, w: *Odchodzenie Jana Pawła II do domu Ojca w polskich mediach*, red. L. Dyczewski, A. Lewek, J. Olędzki, Katowice 2008, s. 113-120.
- *Środki masowego przekazu w służbie apostołstwa*, w: *100-lecie Stowarzyszenia Apostołstwa Katolickiego w Polsce*, red. A. Dyr, R. Forycki, M. Kowalczyk, Warszawa 2009, s. 359-363.
- *Teleewangelia. Nowy paradygmat komunikacji religijnej*, „*Biuletyn Edukacji Medialnej*” 2 (2015), s. 11-27.

- *Warunki skutecznej i interesującej komunikacji kaznodziejskiej według Jana Pawła II*, w: *Błogosławiony Jan Paweł II – apostoł ludu Bożego*, red. M. Kowalczyk, T. Skibiński, Warszawa 2011, s. 469-478.
- *Wołanie o dobrą ambonę*, w: *Kościół marzeń? O reformie Kościoła w Polsce*, red. M. Wyrostkiewicz i in., Lublin 2009, s. 95-102.
- (Współaut. A. Gralczyk, M. Laskowska), *Wizerunek Franciszka na Facebooku*, „Biuletyn Edukacji Medialnej” 2 (2015), s. 70-82.
- (Współaut. G. Łęcicki, M. Butkiewicz), *Teologia mediów oraz komunikacji w historii, doświadczeniu i praktyce Katedry Teologii Środków Społecznego Przekazu UKSW*, w: *Geniusz kobiety 2. Co nowego w teologii stosowanej?*, red. M. Kałużyńska-Tyburska, Warszawa 2018, s. 253-275.
- (Współaut. M. Laskowska), *Komunikacja społeczna według Benedykta XVI*, Kraków 2016.
- (Współaut. M. Laskowska), *Perspektywa badawcza ekologii mediów w teologii mediów i komunikacji*, w: *Teologia środków społecznego przekazu w naukach o mediach*, red. J. Olędzki, Warszawa 2018, s. 137-155.
- (Współaut. M. Laskowska), *Sztuka komunikacji według Franciszka*, Warszawa 2016.
- *Aplikacje mobilne jako nowa forma komunikacji społecznej i religijnej*, „Uniwersyteckie Czasopismo Socjologiczne. Academic Journal of Sociology” 15 (2016), nr 2, s. 67-84.
- *Funkcje wypowiedzi religijnych w mediach w ujęciu teologa mediów*, w: *Funkcje wypowiedzi religijnych*, red. R. Przybylska, W. Przyczyna, Tarnów 2014, s. 269-279.
- *Głoszenie i rozpowszechnianie słowa Bożego*, w: *Apostolat Słowa Bożego*, red. M. Kowalczyk, Warszawa 2010, s. 336-347.

prof. UKSW ks. dr hab. Norbert Mojżyn

- *"Drabina do nieba" jako ikona dynamiki życia duchowego*, „Warszawskie Studia Teologiczne” XXV/2/2012, s. 170-177.
- (with others), *Bibliography of Polish Byzantine and Post-Byzantine Studies*, w: „Series Byzantina”, t. IV, Warszawa 2006, s. 83-155.
- *„Nie wiedzieliśmy, czy w niebie byliśmy czy na ziemi?”. Cechy charakterystyczne świątyni prawosławnej*, w: *Miejsca modlitwy i miejsca święte religii świata*, red. W. Cisło, J. Różański, Warszawa 2014, s. 69--100.
- *Art as a pastoral tool ? the case of M. Tuszyńska's work*, „Warszawskie Studia Pastoralne”, Rok IX/2014 Nr 3(24), s. 423-434.
- *Artistic heritage as the locus theologicus ? a pastoral perspective*, „Warszawskie Studia Pastoralne”, 22/2014, s. 205--228.
- *Bł. Jan Paweł II w studenckiej kulturze wizualnej (Refleksje na kanwie wystawy pokonkursowej)*, w: *Kultura wizualna - teologia wizualna*, red. W. Kawecki, J. S. Wojciechowski, D. Żukowska-Gardzińska, Warszawa 2011, s. 407-418.
- *Christus patiens - ikonograficzny wątek Jezusa Cierpiącego*, *Materiały z konferencji zorganizowanej przez Uniwersytet Medyczny w Warszawie w dniu 9.11.2007 r.*, Warszawa 2007, s. 34-40.
- *Eschatologiczne konsekwencje grzechu w Sądach Ostatecznych Hieronima Boscha*, w: *Grzech, pokuta i pojednanie. Perspektywa społeczno-moralna*, Warszawa 2015.

- *Estetyczne składniki duchowej formacji bł. Edmunda Bojanowskiego na podstawie jego „Dziennika”, w: Błogosławiony Edmund Bojanowski świadek wiary i zakonodawca, red. M. Tatar, Sandomierz 2014, s. 195-218.*
- *Godność malarza ikon w świetle pism Symeona Połockiego, w: W trosce o godność człowieka, red. S. Mazur, T. Syczewski, Drohiczyn 2008, s. 101-120.*
- *Hymn liturgiczny "Akatyst" - jego wczesno bizantyńskie źródła literackie i średniowieczne realizacje plastyczne, w: Ojcowie Kościoła w trosce o życie duchowe człowieka, Drohiczyn 2010, s. 69-82.*
- *Ikonografia Matki Bożej Fiodorowskiej, w: Kontemplacja oblicza Chrystusa. Ikony rosyjskie i ukraińskie od XVIII do początku XX wieku, red. M. Janocha, Warszawa 2002, s. 49-50.*
- *Ikonografia muzyczna "Zwiastowania z jednorożcem" na podstawie tryptyku erfurckiego, „Warszawskie Studia Teologiczne” XXII/2/2009, s. 85-92.*
- *Karta Wenecka a dziedzictwo kulturowe Kościoła katolickiego, w: Wizualizacja a ewangelizacja. Przeszłość i terażniejszość, red. W. Cisło, D. Jaszewska, A. Piwko, Warszawa 2015, s. 185-200.*
- *Konserwacja i rekonstrukcja zabytków w świadomości studentów teologii UKSW, „Fides et ratio” 3(11)2012, s. 136-149.*
- *Literacki i teologiczny okcydentalizm Symeona Połockiego (1629-1680), w: Przestrzeń klasztoru - przestrzeń kultury. Materiały z konferencji zorganizowanej przez WNH UKSW w dniach 10 - 12 maja 2012 roku, red. J. Pietrzak-Thebault, Warszawa.*
- *Locus theologicus Muzeum bł. J. Popiełuszki, patrona "Solidarności", w: Bezpieczeństwo człowieka a solidarność. Materiały z IX Międzynarodowej Konferencji zorganizowanej w Drohiczynie w dniach 7 - 9 września 2012 przez Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach, Siedlce... (w druku).*
- *Media wizualne wobec śmierci M. Kaddafiego - z punktu widzenia antropologii obrazu, „Kultura - Media – Teologia” 2011, nr 7, s. 64-73.*
- *Między kulturą i teologią wizualną: antropologia obrazu Hansa Beltinga, w: Kultura wizualna - teologia wizualna, red. W. Kawecki, J. S. Wojciechowski, D. Żukowska-Gardzińska, Warszawa 2011, s. 35-52.*
- *Modlitwa jako wyznacznik rozwoju duchowego w prawosławiu, w: Modlitwa w religiach świata, red. W. Cisło, J. Różański, Pelplin 2015, s. 81-112.*
- *Mystery Crown. Community on the way to the Kingdom of Heaven, „Warszawskie Studia Pastoralne” 16/2012, s. 130-137.*
- *Ojcostwo Boga. O niektórych przedstawieniach Boga Ojca w relacji do Syna w chrześcijańskiej sztuce religijnej, „Fides et Ratio”, 2(18)2014, s. 125--148;*
- *Pińska katedra biskupa Z. Łozińskiego (kościół franciszkanów) na tle czasów swojego powstania i innych kościołów Pińska, w: Sługa Boży Biskup Zygmunt Łoziński. W trosce o Kościół i Ojczyznę, red. S. Mazur i T. Syczewski, Drohiczyn 2011, s. 109-122.*
- *Reformy cerkiewne w Rosji w połowie XVII wieku w świetle procesów artystycznych i kulturowych, „Studia Teologiczne. Białystok - Drohiczyn – Łomża” 27(2009), s. 339-351.*
- *Rosyjska sztuka ikonowa 2 połowy XVII wieku w ocenie rosyjskiego humanisty Symeona Połockiego, w: Szczelina światła. Ruskie malarstwo ikonowe, red. A. Gronek, Kraków 2009, s. 319-334.*

- *Rzymskie przyczynki do Macieja Kazimierza Sarbiewskiego poglądów na architekturę i sztuki plastyczne*, w: *Polak we Włoszech i Włoch w Polsce. Sztuka i historia*, red. M. Wrześniak, Warszawa 2015, s. 105--120.
- *Status malarza ikon w świetle poglądów Symeona Połockiego na sztukę*, w: *Homo creator et receptor artium*, red. M. Wrześniak, Warszawa 2010, s. 255 - 266.
- *Symboliczna wartość obrazowania holokaustu w malarstwie Józefa Charytona*, „Studia Teologiczne. Białystok - Drohiczyn – Łomża” 22 (2004), s. 295-316.
- *Sztuka a wartości*, w: *W trosce o wartości*, Drohiczyn 2007, s. 83-92.
- *Teologiczne implikacje kategorii wzniosłości na kanwie konsekracji kościoła "Sagrada Familia" w Barcelonie*, „Warszawskie Studia Teologiczne” XXIV/2/2011, s. 381-392.
- *Uniwersalizm religijno-kulturowy Symeona Połockiego w perspektywie dialogu między Wschodem i Zachodem*, w: *Religia i obszczenie? 8. Sbornik naučných statíej*, red. W. W. Starostienko, O. W. Dijaczenko, t. 8, Mogilew 2014, s. 109--111.
- *Wschód czy Zachód, stare czy nowe - dylematy rosyjskiej kultury religijnej w drugiej połowie XVII stulecia*, „Studia Theologica Varsaviensia” 1/XLVIII/2010, s. 147-162.

prof. UKSW dr hab. Monika Przybysz

- *"Koszykarze". Konsumenci uwikłani w "sieć" merchandisingu*, w: *Człowiek w medialnym labiryncie*, red. K. Guzek, M. Laskowska, Warszawa 2011, s. 66-82.
- (Współaut. J. Kloch), *Edukacja medialna w seminariach duchownych. Dylematy i propozycje*, w: *Człowiek. Media. Edukacja*, red. J. Morbitzer, E. Musiał, Kraków 2012, s. 212-225.
- (Współred. E. Grzybowska, H. Seweryniak), *Oblicza współczesności*, Płock 2008.
- (Współred. J. Kloch), *Media w Kościele i Kościół w mediach. Edukacja medialna, dziennikarska i w zakresie public relations oraz zastosowania Web 2.0 w Kościele w Polsce*, Katowice 2012.
- (Współred. K. Marcyński), *Media i Kościół. Polityka informacyjna Kościoła*, Warszawa 2011.
- (Współred. M. Robak, H. Seweryniak), *Świt nad potokiem Jabbok. W kręgu pytań o wyobraźnię w wierze, kulturze i mediach*, Płock 2009.
- *„Słowo na sprzedaż i sprzedaż słowa”. Słowem, o reklamie werbalnej*, w: *Słowo w kulturze współczesnej*, red. W. Kawecki, K. Flader, Warszawa 2009, s. 273-288.
- *Crisis management w Kościele Katolickim w Polsce*, "Prakseologia" 148 (2008), s. 115-138.
- *Czy kryzysem da się zarządzać?*, w: *"Inny" człowiek w "innym" społeczeństwie? Europejskie dyskursy*, P. Mazurkiewicz, K. Wielecki, Warszawa 2008, s. 173-187.
- *Joaquín Navarro-Valls - o krok przed...*, w: *Oblicza współczesności*, red. E. Grzybowska, M. Przybysz, H. Seweryniak, Płock 2008, s. 97-112.
- *Kościół w kryzysie? Crisis management w Kościele w Polsce*, Tarnów 2008.
- *Kreowanie wizerunku Kościoła w mediach za pomocą public relations i reklamy*, w: *Media w Kościele i Kościół w mediach. Edukacja medialna, dziennikarska i w zakresie public relations z zastosowaniem technologii Web 2.0 w Kościele w Polsce*, red. M. Przybysz, J. Kloch, Katowice 2012, s. 11-50.
- *Kryzys medialny w netokracji*, „Kultura-Historia-Globalizacja” 8 (2010), s. 145-162.

- *Kryzys medialny w wikinomii*, w: *Oblicza nowych mediów*, red. A. Ogonowska, Kraków 2011, s. 166-179.
- *Kryzysowe public relations w social media*, "Zeszyt Naukowy" 22, Socjologia nr 5 (2011), s. 81-101.
- *Media Crisis in the Polish Church in the Age of Netocracy*, w: *Religion and New Media in the Age of Convergence*, red. V. Khroul, Moscow 2011, s. 31-56.
- *Media świeckie jako recenzenci działań Kościoła*, w: *Ile Kościoła w polityce, ile polityki w Kościele*, red. P. Burgoński, S. Sowiński, Katowice 2009, s. 288-312.
- *Model biura prasowego w instytucjach kościelnych*, w: *Media na przełomie. Dziennikarstwo, kaznodziejstwo, edukacja medialna*, red. K. Marcyński, J. Szaniawski, J. Twardy, Warszawa 2011, s. 787-801.
- *Narracja która sprzedaje, czyli opowieść o światach i o narracji w reklamie*, w: *Dziennikarstwo a literatura w XX i XXI wieku*, red. K. Wolny-Zmorzyński, W. Furman, J. Snopek, Warszawa 2011, s. 223-234.
- *Narracja, która się sprzedaje, czyli opowieść o narracji w reklamie*, w: *Komunikatywizm w Polsce. Wybrane zagadnienia z teorii i praktyki*, red. G. Habrajska, Łódź 2011, s. 165-173.
- *Nowe media i nowe kryzysy. Zarządzanie kryzysem medialnym w nowych mediach za pomocą public relations*, w: *Nowe media, ale nowe czy stare problemy?*, red. J. Hajdasz, Poznań 2011, s. 175-192.
- *Obieg informacji w Kościele*, w: *Media i Kościół. Polityka informacyjna Kościoła*, red. M. Przybysz, K. Marcyński, Warszawa 2011, s. 36-46.
- *Piarowiec eklezjalny*, w: *Oblicza współczesności*, red. E. Grzybowska, M. Przybysz, H. Seweryniak, Płock 2008, s. 157-162.
- *Płytką wyobraźnia to kalectwo. O reklamie z wyobraźnią...*, w: *Świt nad potokiem Jabbok. W kręgu pytań o wyobraźnię w wierze, kulturze i mediach*, red. H. Seweryniak, M. Przybysz, M. Robak, Płock 2009, s. 173-183.
- *Public relations w nowej ewangelizacji*, w: *Ewangelizacja odpowiedzią Kościoła w Polsce na wyzwania współczesności*, red. W. Przygoda, E. Robek, Sandomierz 2011, s. 401-432.
- *Reklama telewizyjna i radiowa oraz jej wpływ na odbiorcę*, w: *Media audiowizualne i cyfrowe wobec wyzwań współczesnego społeczeństwa*, red. A. Adamski i in., Warszawa 2012, s. 125-152.
- *Rola rzecznika prasowego w budowaniu wzajemnego zrozumienia między instytucją a jej otoczeniem w sytuacji kryzysowej w zarządzaniu kryzysem medialnym*, w: *Komunikacja - (Po)Rozumienie - Obecność społeczna*, red. M. Biedroń, M. Wawrzak-Chodaczek, Toruń 2012, s. 252-273.
- *Troska o życie w reklamie społecznej*, w: *Wpływy medialne. Szanse i zagrożenia dla współczesnej rodziny*, red. W. Tuszyńska-Bogucka, Kraków 2012, s. 31-46.
- *Word of Mouth Marketing w kreowaniu społeczności prosumentów*, w: red. Z. Pucek, J. Bierówka, *Media a opinie i postawy społeczne*, Kraków 2011, s. 105-119.
- *Wpływ kultury organizacji na proces komunikacji z otoczeniem w odniesieniu do instytucji Kościoła Rzymskokatolickiego*, "Teologia Praktyczna" 12 (2011), s. 139-148.

- *"Słaby podmiot" a tajemnica nieprawości*, w: *Sakrament pokuty wobec problemów współczesności*, red. K. Glombik, Opole 2011, s. 131-143.
- (Współred. I. Mroczkowski), *Antropologia teologicznomoralna. Koncepcje - kontrowersje - inspiracje*, Warszawa 2008.
- (Współred. P. Góralczyk), *Moralne wyzwania trzeciego tysiąclecia, 1: Przemoc i terror*, Warszawa 2001.
- *Człowiek bez właściwości. W poszukiwaniu duchowego horyzontu*, „Teologia i Moralność” 6 (2009) s. 11-25.
- *Dobra Nowina w czasach "nowej ewangelizacji". Wezwania dla zakonów*, „Studia Theologica Varsaviensia” 2012, nr 1, s. 83-104.
- *Dziewictwo Maryi wobec współczesnej kultury*, „Salvatoris Mater” 4(2002) nr 1, s. 135-154.
- *Fenomen słowa - pomiędzy dialektyką a dialogiem*, w: *Słowo w kulturze współczesnej*, red. W. Kawecki, K. Flader, Warszawa 2009, s. 37-51.
- *Globalizm gospodarczy i polityczny - szansa czy zagrożenie pokoju?*, w: *Pacem in terris. Dar Boga powierzony ludziom*, Licheń 2003, s. 41-63.
- *Hasła w: Jan Paweł II. Encyklopedia nauczania moralnego*, red. J. Nagórny, K. Jeżyna, Radom 2005: *Dialog*, s. 145-147; *Norma moralna*, s. 361-363; *Nowe życie - nowy człowiek*, s. 363-366; *Sytuacja moralna*, s. 516-518.
- *Kultura przejawem podmiotowości osoby*, w: *Na przełomie wieków*, red. A. Luter, Łowicz 2005, s. 362-373.
- *Matka Bolesna dla współczesnej kultury*, „Salvatoris Mater” 6(2004) nr 2, 188-202.
- *Moralna odpowiedzialność decyzji o emigracji zarobkowej*, „Homo Dei” 77(2008) nr 4, s. 11-23.
- *Moralność globalna czy uniwersalna? Znaczenie hermeneutyki w dobie przemian*, „Studia Theologica Varsaviensia” 42(2004) nr 1, s. 105-126.
- *Norma moralności w społeczeństwie zróżnicowanym ideologicznie*, w: *W służbie człowiekowi. Wykłady z katolickiej nauki społecznej 2002-2005*, red. A. Skreczko, D. Wojtecki, Białystok 2005, s. 153-170.
- *Prawda w społeczeństwie pluralistycznym i tolerancyjnym*, „Teologia i Moralność” 2(2007) s. 49-64.
- *Przyszłość religii w świecie zsekularyzowanym*, „Studia Theologica Varsaviensia” 48(2010) nr 2, s. 105-127.
- *Spór o kształt świata w kontekście "nowego porządku moralnego"*, „Studia Aloisiana. Rocznik Teologicznej Fakulty Trnavskej Univerzity” 2003, s. 279-292.
- *Ubóstwo narracji wobec tajemnicy bytu ludzkiego*, w: *Język religijny dawniej i dziś II. Materiały z konferencji*, red. S. Mikołajczak, T. Węclawski, Poznań 2006, s. 62-69.
- *Współczesny spór o człowieka*, w: *Świadek nadziei. Ks. prof. Janusz Nagórny, twórca i nauczyciel teologii moralnej*, red. A. Derdziuk, Lublin 2008, s. 233-241.

Literatura do opracowania prof. UKSW Piotra Drzewieckiego

Adamowski J. W., *Nauczanie dziennikarstwa w Polsce w kontekście teologii*, w: *Teologia środków społecznego przekazu w naukach o mediach*, red. J. Olędzki, Warszawa 2018, s. 221-232.

Adamski A., *Media w analogowym i cyfrowym świecie. Wpływ cyfrowej rewolucji na rekonfigurację komunikacji społecznej*, Warszawa 2012.

Adamski A., Łęcicki G., *Teologia i nauki o mediach: interdyscyplinarność jako płaszczyzna wspólnej refleksji naukowej o środkach społecznego przekazu*, „Studia Medioznawcze” 2016, t. 64, nr 1, s. 11-19.

Adamski A., Łęcicki G., *Teologia mediów i komunikacji - na styku nauk o mediach oraz nauk teologicznych*, „Studia Medioznawcze” 2016, t. 65, nr 2, s. 11-20.

Drzewiecki P., *Edukacja medialna a nauczanie religii w szkole*, Warszawa 2013.

Drzewiecki P., *Obywatel w nauczaniu Kościoła o środkach społecznego przekazu*, w: *Obywatel w Internecie*, red. M. Butkiewicz, P. Płatek, Warszawa 2017, s. 63-81.

Hofman I., *Nauczanie dziennikarstwa w Polsce w kontekście teologii*, w: *Teologia środków społecznego przekazu w naukach o mediach*, red. J. Olędzki, Warszawa 2018, s. 195-208.

Jabłonowski M., *Czy istnieją aksjomaty teologii środków społecznego przekazu w naukach o mediach?*, w: *Teologia środków społecznego przekazu w naukach o mediach*, red. J. Olędzki, Warszawa 2018, s. 207-217.

Jabłonowski M., Gackowski T., *Tożsamość nauk o mediach. Obszary, perspektywy, postulaty*, „Studia Medioznawcze” 2012, t. 49, nr 2, s. 15-24.

Jabłonowski M., Mielczarek T., *Komunikowanie społeczne i media - federacja, a nie inkorporacja*, „Studia Medioznawcze” 2018, t. 19, nr 4, s. 13-27.

Kot M., *Komunikowanie człowieka z komputerem - koncepcje nauk społecznych a teologia środków społecznego przekazu*, „Studia Theologica Varsaviensia” 2019, t. 57, nr. 1, 91-106.

Laskowska M., *Media i teologia. Kierunki badań teologicznych w ujęciu Magisterium Kościoła*, „Teologia Praktyczna” 2013, nr 14, s. 137-158.

Łęcicki G., *Media audiowizualne w nauczaniu Jana Pawła II*, Warszawa 2012.

Łęcicki G., Butkiewicz M., Marcyński K., *Teologia mediów oraz komunikacji w historii, doświadczeniu i praktyce Katedry Teologii Środków Społecznego Przekazu UKSW*, w: *Geniusz kobiety 2. Co nowego w teologii stosowanej*, red. M. Tyburska-Kałużyńska, Warszawa 2018, s. 253-275.

Teologia środków społecznego przekazu w naukach o mediach, red. J. Olędzki, Warszawa 2018.

Tytuły rozpraw doktorskich, obronionych na Wydziale Teologicznym UKSW z zakresu teologii mediów i komunikacji

- Brzezińska-Waleszczyk M., *Rola mediów społecznościowych w nowej ewangelizacji*, UKSW w Warszawie 2017.
- Cybulska K., *Kształtowanie postaw społecznych konsumentów we współczesnych strategiach komunikacji marki. Aspekty etyczne-moralne i prawne*, UKSW w Warszawie 2017.

- Drażek D., *Misja naziemnych telewizji katolickich w Polsce po 1989 roku na przykładzie Telewizji TRWAM. Studium teologiczno-medialne*, UKSW w Warszawie 2021.
- Dziewulska-Siwek K., *Problemy etyczne w zawodzie rzecznika prasowego*, UKSW w Warszawie 2015.
- Kamińska H., *Filmowe wizerunki św. Pawła Apostoła w wybranych produkcjach dokumentalnych i fabularnych. Analiza teologiczno-medialna*, UKSW w Warszawie 2019.
- Kasowski R., *Edukacja medialna w wyższych seminariach duchownych w Polsce po roku 1992*, UKSW w Warszawie 2019.
- Kot. M., *Komunikacja człowieka z komputerem w świetle teologii środków społecznego przekazu*, UKSW w Warszawie 2017.
- Muranowicz P., *Nowa ewangelizacja w przekazie medialnym na przykładzie radiowych kazań świętokrzyskich z lat 2000-2010*, UKSW w Warszawie 2017.
- Rosińska K., *Fake news jako wyzwanie dla współczesnej etyki i edukacji medialnej w świetle nauczania Kościoła o środkach społecznego przekazu*, UKSW w Warszawie 2020.
- Siarkiewicz A., *Kreowanie wizerunku premier Beaty Szydło w polskiej przestrzeni medialnej na przykładzie „Do Rzeczy i „Polityki“*. Analiza komunikacyjno-teologiczna, UKSW w Warszawie 2021.

